

Necd Yaylası'ndan Dünya Markası'na: Arap Atı

From the Najd Plateau to a Worldwide Brand: Arabian Horse

Majed Muhammed ZOUBA¹

ÖZ

Bu makalede en kıymetli at ırkları arasında görülen Arap atının kökenine değinilerek tarihsel süreç içerisinde insanoğlu tarafından ne amaçlarla kullanıldığı, nerelerde görüldüğü, nasıl yetiştirildiği ve devletler arası ilişkilerde hediye edilecek kadar nasıl değer kazandığından bahsedilmektedir. Arap atı olarak anılan at ırkı, Necd Bölgesi'nde yetiştirilen atları kapsamaktadır. Burada yetiştirilip, üretimi yapılan Arap atlarının bakımı ayrı bir özen gerektirmektedir. Belli bir yaşa kadar beslenmesi ve eğitimi için evvelden beri kabul edilmiş birtakım kurallar uygulanır. Daha sonra özenle seçilmiş bu atlar ya soyluların hizmetine verilir ya da gösteri amaçlı kullanılır. Osmanlı Sarayı başta olmak üzere, diğer devlet yöneticileri tarafından da rağbet gören Arap atlarının, yetiştirildiği bölge dışında ticari amaçla satılmasına yasak getirilmiştir. Arap atları ancak padişah tarafından hediye edilmek suretiyle diğer ülkelerin saraylarında kendine yer bulabilmiştir. Osmanlı padişahları her daim saray ahırlarında yetiştirilen Arap atlarına ayrı bir ilgi ve ihtimam göstermiştir. İstabl-ı Âmire olarak adlandırılan saray ahırlarında yetiştirilen atlar, dönem içerisindeki ilişkilerin durumuna göre Avrupa devletlerine hediye olarak tercih edilmiştir. Bu çerçevede Osmanlı Devleti tarafından hediye edilen atların Avusturya, Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere, Yunanistan, Romanya, Japonya, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve İran saraylarına ulaştığı bilinmektedir. Görünüşüyle dikkat çeken Arap atları yalnızca hediye olarak kullanılmamış, ayrıca Avrupa'nın çeşitli başkentlerinde ve Amerika'da yapılan sergilerde de ilgi odağı olmuşlardır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren popüler olmaya başlayan at yarışlarında da yine Arap atları dikkat çekmeye başlamıştır. Böylece şöhreti gittikçe artan Arap atları için Osmanlı yönetimi harekete geçer ve üretilip, yaygınlaştırılması için imparatorluğun çeşitli bölgelerinde çiftlikler kurar. Bu çiftliklerin kurulmasıyla Arap atı ırkının bozulmaması, at sayısının çoğaltılması ve kaçak yollarla satışların önüne geçilmesi hedeflenir. Neticede Osmanlı Devleti, tüm çevreler tarafından kabul görmüş Arap atlarını dünya markası olarak kullanmayı başaramaz.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Tarihi, Arap Atı, Necd Bölgesi, At Yetiştiriciliği, At Yarışı

ABSTRACT

In this article, the origin of the Arabian horse, which is seen as one of the most valuable horse breeds, and the purposes for which it was used by human beings in the historical process, where it was seen, how it was raised and how it gained value enough to be gifted in inter-state relations are examined. The horse breed known as the Arabian horse includes horses raised in the Najd

¹Sorumlu yazar/Corresponding author:
Majed Muhammed Zouba (Dr. Öğr. Üyesi),
Kral Suud Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Tarih bölümü, Riyad-Suudi Arabistan
E-posta: majedzouba@gmail.com
ORCID: 0009-0001-7200-2465

Başvuru/Submitted: 20.10.2023
Kabul/Accepted: 05.06.2024

Citation/Atf: Zouba, Majed Muhammed.
"From the Najd Plateau to a Worldwide Brand:
Arabian Horse". *Türkiyat Mecmuası-Journal of
Turkology* 34, 1 (2024): 201-256.
<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1379198>

region. The Arabian horses raised and produced there requires special care. Until a certain age, a set of long-established rules are applied for their nutrition and training. Afterwards, these carefully selected horses would either be given to the service of nobles or used for show purposes. Arabian horses, which were in demand by the Ottoman Palace and other state rulers, had been forbidden to be sold commercially outside the region where they were bred. Arabian horses found a place in the palaces of other countries merely by getting gifted by the sultan. The Ottoman sultans always showed a special interest and care for the Arabian horses raised in the palace stables. The horses raised in the palace stables, which is called "İstabl-ı Amire", were preferred as gifts depending to the state of relations with European states during the period. In this context, it is known that the horses gifted by the Ottoman Empire reached the palaces of Austria, Germany, France, Italy, England, Greece, Romania, Japan, Russia, the United States of America and Iran. The Arabian horses, which attracts attention with its appearance were not only used as gifts but were also the center of attention at exhibitions held in various capitals of Europe and the United States. Arabian horses, also started to get attention in the horse races which is started to getting popular after the second half of the 19th century. Thus, the Ottoman administration took action for the Arabian horses which were becoming increasingly famous and established farms in various parts of the empire for their breeding and popularization. With the establishment of these farms, it was aimed to prevent the deterioration of the Arabian horse breed, to increase the number of horses and to prevent illegal sales. In the end, the Ottoman Empire failed to use Arabian horses which were accepted by all circles, as a world brand.

Keywords: Ottoman Empire, Arabian Horse, Najd Region, Horse Breeding, Horse Racing

EXTENDED ABSTRACT

The horse, which has a long history and is the closest living creature to humans, will be evaluated here within the framework of the Arabian Horse, one of its breeds, since it contains extensive and multidimensional information about it. In general terms, the horse has been used for many purposes by humans for centuries, benefiting not only from its muscle power but also from its meat and milk. The significance of the horse in Turkish culture can be exemplified by the traditions of preparing "kumys" from its milk and playing "javelin" on horseback. The Arabian Horse, the subject of this study, is a horse breed with a short back, small head and ears, and a wide forehead. It is particularly bred on the Najd Plateau and differs from other breeds in that it is strong, durable, and fast. The Arabian horse has been officially registered with all its characteristics due to the value it has received. The generally accepted Arabian horse criteria are determined by looking at the markings on the forehead, nose, face, and feet, in addition to the above. In addition, the Arabian horse comes in several colours, the most popular of which is the gray one.

The breeding and rearing of Arabian horses has been a highly specialized pursuit since ancient times. Firstly, it is necessary to identify a suitable Arabian horse parent, ensuring that their physical characteristics are compatible. The foal must be breastfed for a minimum of 100 days, and it is important to avoid feeding hay before the age of one. It is also crucial to refrain from riding the foal before the age of two, as this can have a detrimental effect on its development. Once the foal reaches the age of two, it can be ridden, but it must not be used for other work. Finally, it is essential to ensure that the foal is controlled by grooms as it continues to grow in height until the age of five. For these meticulous efforts, certain tribes in the Arabian Peninsula made a living by breeding horses. In addition, the Arabian horse was also important for the Ottoman Palace. This precious equestrian animal was used by the

courtiers and was also gifted to others. In the Ottoman Palace, the place where Arabian horses were fed and cared for was known as *Istabl-ı Âmire*, or Imperial Stable. In the initial period, the Arabian horse was known as the Egyptian horse, as the places of origin were typically used to indicate the breed of horse.

It was towards the end of the 19th century that the Arabian horse first acquired its own name and began to be regarded as a brand. From this period onwards, the horses to be sent from the Najd Plateau to Istanbul were selected with greater care. In particular, for the gifts sent to the Sultan, it is emphasized that the Arabian horse is regarded as a world brand due to its distinctive characteristics. The export of the horse, which was not only used for daily chores but also played a significant role in warfare, was prohibited. Consequently, the export of the horse was permitted solely as a gift, symbolizing the amity between the two states. The earliest documented instance of a horse being sent as a gift is the presentation of one to the Shah of Iran in 1623 and another to Austria in 1727. The most significant event in the global recognition of the Arabian horse as a brand was the Ottoman Empire's gifting of this valuable horse to European palaces. Following the French Revolution of 1789, France was presented with an Arabian horse as a gesture of congratulation on the establishment of the French Republic. Subsequently, in 1803 and 1806, the Arabian horse was presented once more for the purpose of diplomatic exchange. In 1890, an Arabian horse was presented to the King of Italy along with a number of gifts. This gesture by the Ottoman Sultan was welcomed by the King of Italy, and messages and thanks were sent to Istanbul, emphasizing the friendly relations between the two countries. In 1901, an Arabian horse was sent to Italy for the second time, and this time the train carrying the embassy delegation, the Arabian horse, and the gifts was welcomed by bands in Rome. In 1886, the Greek King requested the purchase of Arabian horses from Istanbul, and in that same year, with the assistance of the embassy, the horses were permitted to depart for Greece. Arabian horses were subsequently sent as gifts to England, the first in 1892 and the second in 1898. The earliest documented instance of the gift of an Arabian horse to Germany dates from 1790. Subsequent gifts were made in 1882, 1893, and 1901, accompanied by valuable gifts and delegations of officials versed in horse breeding. These gifts, along with the subsequent establishment of the brand, have come to be regarded as a significant event in the global history of horse breeding. In 1887, an Arabian horse was presented as a gift to Bucharest for the King of Romania. In 1891, four Arabian horses, a gift to the Japanese Emperor, arrived in Japan after a 54-day journey. In 1893, Serbia was presented with an Arabian horse, and the King of Serbia and the Serbian Foreign Minister sent their gratitude to Istanbul. In 1890, when Russia presented a carriage horse to the Ottoman Sultan Abdülhamid II, the question of what to send as a gift to Russia was raised in Istanbul. The Sultan, who was undecided between two Arabian horses or an antique firearm, sought counsel from the Russian Embassy, which advised that the Arabian horse would be a more appreciated gift to the Russian Emperor. Consequently, two Arabian horses were presented to Russia in

1890. The two Arabian horses sent in 1895 were received with great care in St. Petersburg and presented to the Russian Emperor in a two-hour show five days later. The final state to receive an Arabian horse as a gift was the United States, and in 1909, the US president and the Ottoman sultan exchanged gifts of one horse each.

The value of Arabian horses in racing also begins to increase. In the 19th century, there were two types of races: exhibition racing, which was based on show and appreciation, and running races. In the last quarter of the 19th century, many races were organized both inside and outside the country, and Arabian horses participated in these races. Nevertheless, the dates and locations of the races specifically designed for Arabian horses are as follows: 1888 Istanbul, 1892 Alexandria, 1894 Alexandria, 1894 Beirut, 1897 Egypt, and 1903 Erzurum. Furthermore, the Ottoman Empire sent Arabian horses, along with other products, to the Paris Exhibition of 1890, the Chicago Exhibition of 1893, and the Paris Exhibition of 1900.

As the fame of the Arabian horse began to spread, the demand for it increased at the same rate. With the increasing demand for Arabian horses, the idea of breeding these horses came to the agenda in the Ottoman Empire, and as a result of the studies started in 1870, it was decided to establish farms in different cities of the empire and to breed Arabian horses in these farms with care and attention. Arabian horse breeding farms were established in Istanbul, Bursa, Izmir, Thessaloniki, Ioannina, Prizren, Konya, Erzurum, and a few other cities. There were also cases where the sale of Arabian horses to foreign states was allowed in controlled and small quantities. As a matter of fact, it is known that Arabian horses were sold to countries such as France, Italy, Spain, Hungary, and Bulgaria between 1875 and 1908. Apart from these sales, of course, Arabian horses were also smuggled abroad. As a result of smuggling, the export of horses was banned for seven years in 1873 due to the gradual decline of valuable animals in the region. Due to the inadequacy of the measures, it is understood that up to ten thousand Arabian horses were smuggled abroad every year during this period. Contrary to the demands of the breeders in the document, the Arabian horse, which was not allowed to be sold abroad, was smuggled by the tribes in the region to countries such as Iran and India, where Arabian horses were sold at high prices. Consequently, the Arabian horse, which came to be regarded as a global brand, was either presented as a valuable gift to the palaces of prominent states or was regarded as the favourite of races with substantial prizes.

Giriş

At konusunda bilgi paylaşımında bulunmak, kapsam genişliğinin kolaylığı oranında, hangi açıdan bakıldığına ilişkin yöntem titizliği gerektirir. Çünkü bu insana “*en yakın*” canlı, uygarlık tarihi sürecinde, tekerlekten sonra gelen en temel değeri oluşturur. Özellikle insana kazandırdığı hız, onu yalnız ulaşım konusunda değil, “*ulak*” haberleşmesi ile de değerli kılar. Bu insana en yakın canlı, binicisi ile öylesine “*yek-vücut*” olur ki, sahibi öldüğünde ağlar. Çok incelikli sezgisi ile de her türlü doğal tehdidi, önceden algılar. Bu özelliği ile deprem veya göçük öncesinde uyarıcı olur ki, geç dönemlerin “*yataş*” düzlemler maden ocakları için hayati önem taşır.

Özellikle bozkır coğrafyasının insanı olan Türkler için at, çok daha başka anlamlar içerir. Ona hız açısından “*kanat*” olurken, sütünden yapılan kıymız içilir, zor zamanlarda eti yenir. Türk’ün günlük yaşantısı at üzerinde geçer. Sohbet eder, yemek yer, hatta uyur. Bu yüzden Türklerin ayaklarının tabanı yumuşaktır.

Yine Türklerin, at üstünde oynadıkları oyunlar, bir bakıma barış zamanındaki savaş eğitimidir. Bunlardan biri olan “*cirit*” oyunu, yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren bir ata sporudur. Öteki oyun olan “*çevgen*” ise Göktürkler döneminde başlayıp, Çin’den Hindistan’a kadar, tüm Asya ülkelerine yayılır.¹ Cengiz Han döneminde Moğolistan’da da görülen bu oyunu, İngilizler geç dönemde Hindistan’da tanır. Ayrıca onu buradan alıp, kendi ülkesinde “*polo*” adı ile soylular arasında oynanan İngiliz sporu olarak markalaştırır.

Sözü bu denli derinleştirmemiz, atın tarihsel önemi ile ilgilidir. Ancak at konusunda, şimdiye değin yapılan yayınlara değinmek, ilgi odağımız dışında kalmasından dolayı anlamsızdır. Buna karşın onlar bile Arap atına değinmeden yapamaz. Burada ilginç olan şu ki Arap atına duyulan ilgi, tek hörgüçlü Arap devesinin çok çok ilerisindedir. Oysa Arap coğrafyasının “*çöl kumu*” düzlemine en uygun binek hayvanı, demir nalsız ve yumuşak tabanlı devedir.

Aslında bu olgu, yazının çıkış noktasını da varmak istenilen sonucu da tanımlar. Çünkü asıl amaç, bu değerli atın Necd Yaylası’ndan dünya markası olan düzleme nasıl taşındığının ortaya çıkarılmasıdır. Yoksa Arap dünyasında ve Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmaların sayısı az değildir.

Arap dünyasında yapılan yayınlar içerisinde; El-Emir Muhammed Ali’nin *Terbiyetü'l-huyûli'l-Arabiyye*,² Prens Abdullah’ın *Cevâbu’s-sâ’il ‘Ani’l-hayli’l-asil*³ ve Hamid el-Câsir’in, *Evvelü’l-mu’ellefât ve evfâhâ ve evsakahâ ‘an Usûli’l-hayli’l-‘Arabiyye*⁴ adlı eserlerini sayabiliriz. Bu yayınlar, tarihsel derinliğine değinmeden, Arap atının özellikleri ve yetiştirilmesi konusunda bilgi verir.

Bu konuda Türkiye’de yapılan yayınlar oldukça çoktur. Ancak bunların çoğu, yakın dönem veya güncel erimli, “*veri toplama*” ya da “*analiz*” amaçlıdır. Bu bağlamda, Gıda Tarım ve

1 İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1998, 287.

2 El-Emir Muhammed Ali, *Terbiyetü'l-huyûli’l-Arabiyye*, Kahire 1935.

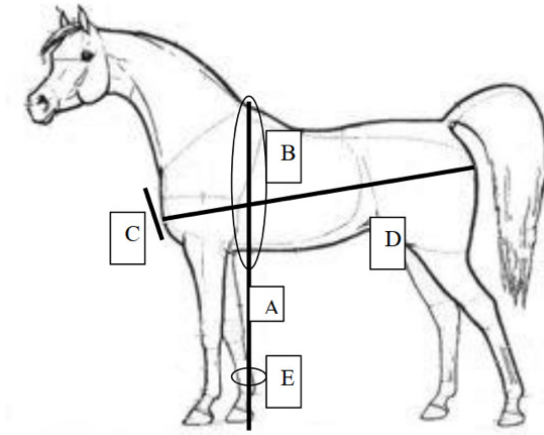
3 Prens Abdulah, *Cevâbu’s-sâ’il ‘ani’l-hayli’l-asil*, (Amman 1936).

4 Hamed el-Câsir, *Evvelü’l-mu’ellefât ve evfâhâ ve evsakahâ ‘an usûli’l-hayli’l-‘Arabiyye*, (Riyad 1995).

Hayvancılık Bakanlığı'nın geniş kapsamlı çalışması örnek olarak gösterilebilir.⁵

Türkiye'de yapılan öteki yayınlar, akademik çalışma paylaşımlarıdır. Bu konuda Ankara Üniversitesi, takdire şayan biçimde ve at yarışı söylemi ile "açık ara" öndedir. Özellikle Prof. Dr. Halil Akçapınar ve Prof. Dr. Ceyhan Özbeyaz'ın gerek kendi yayınları ve gerekse danışmanı olduğu tezler, Arap atı konusunun parlak örnekleridir.⁶

Elbette tüm at türlerinin beden özellikleri, çok yakın ölçekte, birbirinin aynıdır. Ancak bu durum; deyim yerindeyse "kuş sütü" ile beslenen ve "el bebek-gül bebek" yetiştirilen Arap atı için başka bir önem kazanır. Bu bağlamda, Arap atının beden özellikleri, asıl ve yardımcı öğeleri ile şöyledir.⁷

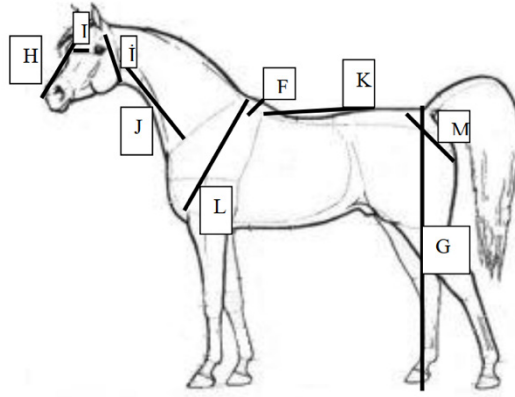

Asıl Özellikler	
A	Cidago Yüksekliği
B	Göğüs Çevresi
C	Ön Göğüs Genişliği
D	Beden Uzunluğu
E	Ön İncik Çevresi

5 Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, *Türk Safkan Arap Atı Soy Kütüğü*, Ankara 5. cilt (2006-2009), 6. cilt (2010-2013), 7. cilt (2014-2017).

6 Ahmet Antalyalı, "Türk Safkan Arap Atlarında Bazı Vücut Özelliklerinin Fenotipik ve Genotipik Parametreleri" (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; Sibel Danışan, "Arap Atlarında Davranış Temelli Eğitimin Öğrenme Performansı Üzerine Etkisi" (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2017). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

7 Antalyalı, "Türk Safkan Arap Atlarında Bazı Vücut Özelliklerinin Fenotipik ve Genotipik Parametreleri", 36-37.

Yardımcı Özellikler	
F	Göğüs Genişliği
G	Sağrı Yüksekliği
H	Baş Uzunluğu (1)
I	Baş Uzunluğu (2)
İ	Baş Uzunluğu (3)
J	Boyun Uzunluğu
K	Bel Uzunluğu
L	Omuz Uzunluğu
M	Sağrı Uzunluğu

Bu çalışma, “*tarihsel süreç*” özellikli bilgisinden dolayı, önceki yayımlardan ayrılır. Aslında Arap atını “*dünya markası*” yapan da bu süreçtir. Çünkü Arap atının “*beşiği*” Necd Yaylası’dır da birkaç örnek ile ABD, Japonya ya da Rusya, bunu bilir mi? Bilse de erişebilir mi?

Çünkü bu konu, iki kabile arasındaki “*at yetiştirme*” rekabetinin çok çok ilerisindedir. Bunu sağlayan da Osmanlı İmparatorluğu’nun geniş kapsamlı küresel etkisidir. Bu yüzden çalışma, birbirini yineleyen literatür bilgisinden ziyade daha çok 300 yıllık derinliğe inebilen, imparatorluk belgeleri üzerine kurgulandı. Sonuç olarak Arap atının öteki atlar arasından sıyrılıp öne çıkışının ortaya konması amaçlandı.

1) At Kültüründe Arap Atı

Atın tarihsel önemini, günümüz penceresinden bakarak anlamak zordur. Çünkü günümüzde ata duyulan ihtiyaç, geçmişe oranla “*yok*” denecek kadar azdır. Ancak, at yarışları veya “*cirit*” gibi bazı oyunlarda atın varlığı görülebilir.

Oysa binlerce yıldır at, insanı bir yerden başka bir yere götüren, en hızlı ulaşım aracıdır. Günümüzde bu ulaşım, otomobil ile yapılmaktadır. Ancak otomobil, ilerlemek için “*yo!*” ister. Oysa atın, böyle bir isteği olmaz. Otomobil daha konforlu olsa da onda “*ruh*” yoktur. Çünkü o mekaniktir. Oysa at, binicisi için, “*can dostu*” olduğu gibi sezgilerinin “*hiss-i kable’l-vukû*”

öngörüsü ile tehlikeli durumlar için bir uyarıcıdır.

Otomobil gibi at da “*binicisine göre gider.*” Ancak at, binicisi ile “*yek-vücüd*” olarak hareket eder. Eğer binicisi yere düşerse, asla üstüne basmaz. Dahası binicinin başına “*bir şey*” gelirse, tek başına giderek yakınlarına haber verir. Bu inceliği hak etmeden üstüne binen olursa da onu sırtından atar.

Sosyal yaşantının her alanında görülen at, yalnızca evin içine girmeyen, aile ferdidir. Kırsal alanda, üstünde oturan sandalye, savaşlarda “*can yoldaşı*” ve tarım işlerinde en güçlü yardımcıdır. Öyle ki, bu denli insan ile yan yana yaşayan at yüzünden binicinin ayağının altı, toprağa çok az bastığı için başkalarına göre daha yumuşaktır.

Zor iklim koşullarında ve kimi kültürlerde at, yiyecek kaynağıdır. Örneğin Türkler, atın etinden ve sütünden yararlanır. Tüm bu önemli özellikleri ile at, önemli bir değerdir. Kısaca at, bir yatırım aracı ve zenginlik göstergesidir.

Makale konusu olan Arap atı, yaklaşık 400 yıl boyunca, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altında kalır. Böyle bir yönetim, “*imparatorluk şemsiyesi*” altına giren uluslar için üzücü olsa da kendi ülkesi dışına taşan ekonomik değerler açısından yararlıdır. Aksi takdirde her ülke, birbirinden ayrı ve belki de çok uzak kaldığından, “*tanınma*” ve “*paylaşım*” söz konusu olamaz.⁸

Bu duruma en önemli örnek, yine konumuz olan Arap atı üzerinden verilebilir. Çünkü Arap atı, yüzyıllar boyunca “*Mısır Atı*” adı ile bilinir. Bu konuda, biraz sonra bilgi verilecektir. Arap atını anlatmadan önce “*at kültürü*” ile ilgili kavramları sunmak gerekir. İmparatorluk ölçeğindeki kavramlar şunlardır:

1	At Ahır
2	At Canbazı
3	At Çiftliği
4	At Hammalı
5	At Kayığı
6	At Oğlanı
7	At Pazarı

1) *At Ahır*: En büyük ahır olup, “*Istabl-ı Âmire*” adı ile karşımıza çıkar.⁹ Sadrazam atları için de “*Yerebatan Sarnıcı Ahırları*” söz konusudur.¹⁰

2) *At Canbâzhânesi*: At canbazlığının karşılığı, günümüzdeki otomobil yarışları değildir. Ona karşılık, “*at yarışı*”dır. Buradaki konu gösteri sanatlarından olarak at ile binicinin, izleyenleri şaşırtan ve heyecanlandıran hareketleridir. Bu canbazhanenin direktörü olduğu gibi¹¹ bulunduğu

8 At üzerine son dönemde yayımlanan şu çalışmaya bakılabilir: *At Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali, (İstanbul: Kitabevi, 2017).

9 BOA, Y.PRK.ASK., 3/11.

10 BOA, C.DH. 173/8624.

11 BOA, Y.PRK.SRN. 2/49.

yer Beyoğlu Ağa Camii Caddesi'nde ve Halep Hanı içindedir.¹²

3) *At Çiftliği*: Adından da anlaşılacağı gibi burası at yetiştirilen yerlerdir. Öteki adı ise “*hara*”dır. Bir başka kavram olarak atların bulunduğu ve bakımının yapıldığı yere de “*tavla*” denir. Ancak yetiştirilen atlar, Arap atı olduğu için bunlar, Kocaeli’nde adı konulduğu gibi “*Arap Çiftliği*” olarak da tanımlanır.¹³ Bu konuda; Beyhan Sultan Vakfı’ndan Bursa Mihaliç’teki Arap Çiftliği başta olmak üzere¹⁴ Çifteler Harası,¹⁵ Yozgat’ın Araplı Çiftliği,¹⁶ Menemen Kazası Arap Çiftliği¹⁷ ile Hamra Çiftliği¹⁸ de sayılabilir.

4) *At Hammâli*: İnsanın kaldıramayacağı ağır yükün at ile taşınmasıdır. Günümüzde bu kavram, “*kamyonet*” ile karşılanabilir. Hatta bir bakıma, “*evden eve nakliyat*” demektir. Üsküdar gündeme gelmesinde de sur içi İstanbul, Galata ve Eyüp’te görev yaparlar.¹⁹

5) *At Kayığı*: Başkent İstanbul’da atı, Üsküdar’dan Eminönü ve Beşiktaş’a geçirmek için kullanılır.²⁰ Bu araç 1600’lü yıllarda, “*at gemisi*” olarak da anılırdı.²¹ 100 yıl sonrasında, “*at kayığı*” olarak belirtilir. Hatta savaş sırasında, aşiret süvarilerini karşı kıyıya geçirmek için “*at kayıkçıları kethüdâsi*”na, buyuruldu gönderilir.²²

6) *At Oğlanı*: Hasbahçe’de atlar ile ilgilenen görevlidir.²³

7) *At Pazarı*: Büyük yerleşim yerlerinde kurulan bir pazar olup; örnekleri İstanbul’da Fatih²⁴ ve Üsküdar²⁵ ile Halep²⁶ olarak sunulabilir. Bu pazarlardaki alış-verişi gözetlemek üzere de At Pazarı Kethüdâsi görev yapar.²⁷

Bu kavramların dışında, yine at ile ilgili olarak; “*at çeken akçesi*”,²⁸ “*arpa emîni*”²⁹ ve “*ot anbarı*” söz konusudur.³⁰ Ancak burada, imparatorluğun asıl ordusu olan “*tımarlı sipahi*” konusuna girilmeyecektir. Çünkü onlar; kimi zaman sayısı 100 bini aşan ve “*akıncı*” olarak da adlandırılan atlı askerdir. Ayrıca kimilerinin sandığı gibi “*yeniçeri*” ata binemez ve onlar, “*teknik sınıf*” askeridir.

12 BOA, ZB. 386/114 ve 71/73.

13 BOA, A.DVNSMHM.D. 95/197.

14 BOA, İ.Ş.D., 46/2513; ŞD. 113/19.

15 BOA, Y.PRK.HH., 21/50.

16 BOA, Y.PRK.PT. 23/34.

17 BOA, ŞD., 2743/2.

18 BOA, Y.MTV. 279/141.

19 BOA, C.AS., 507/21194.

20 BOA, C.AS., 722/30271.

21 BOA, TSMA, D.2691.

22 BOA, C.AS., 977/42552.

23 BOA, TSMA, D.10039.

24 BOA, ŞD., 2388/31.

25 BOA, ŞD., 852/62.

26 BOA, C.AS., 1224/54941.

27 BOA, HAT., 660/32202.

28 TSMA, E.812-23.

29 BOA, TSMA, D.6791; C.SM., 17/853.

30 BOA, Y.PRK.MYD., 9/43.

Burada konuyu kapatmadan önce, yukarıda *Istabl-ı Âmire* adı ile verilen “*Has Âhûr*” görevlilerini, ata verilen önem bakımından belirtmek gerekir:³¹

Istabl-ı Âmire Görevlileri	
1	Birinci Mirâhûr
2	İkinci Mirâhûr
3	Arpa Emîni
4	Padişah Baş Silahşoru
5	Mirâhûr Ağa Kethüdâsı
6	Has Âhûr Kethüdâsı
7	Arpa Emîni Rûznâmçecisi
8	Saraçlar Kâtibi
9	Saraçlar Hâlifesi
10	Has Âhûr Kaşıkçısı
11	Mirâhûr Ağa Kâtibi
12	İkinci Âhûr Kâtibi
13	Has Âhûr Halifesi
14	Raht Hazinedârı
15	Rahtvan-ı Has
16	Hamlacı
17	Karakulak
18	Telhis Ağa
19	Baş Oda

Çalışmada yine, atın tarihçesine girilmemektedir. Bu konudaki genel bilgi olarak atın, günümüzden 5 bin yıl önce, Orta Asya’da evcilleştirildiği ve sonradan üç gruba ayrıldığı yönündeki bilgi ile yetinilecektir. Bu konuda verilen malumat; Doğu Avrupa yabani atı, Moğol yabani atı ve Orman yabani atı biçimindedir.³² Ancak bu bilgi, görüldüğü gibi yeterli ve sağlıklı değildir. Çünkü Doğu Avrupa ile Moğol atının Orta Asya kökenli olduğu kabul edilirse, Türk atı nerededir? Ayrıca, isimsiz yaban atı nedir?

Genel kabule göre Orta Asya çıkışlı iki tür at vardır. Biri Türk atı, öbürü Arap atıdır. Türk atı, çok geniş coğrafyaya yayılır ve yapısal özellikleri savrulur. Buna karşın 1800’lü yılların başında, Türk atı için “*yelken-dest ve sâbâ-refâtâr*” tanımı yapılır.³³ İngiliz atı ise yaklaşık 300 yıl öncesinde, Arap atından türetilir.

Arap atı ise dar alanda yani Necd Yaylası’nda korunmuş olarak tüm özelliklerini sürdürür. Her ne kadar Bağdat, Basra, Halep gibi Arap coğrafyasında, Arap atı söz konusu ise de onlar Necd asıllıdır. Bir kez daha ve önemle belirtmek gerekirse, Arap atının beşiği, Necd Yaylası’dır.

31 Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul 1983), 751.

32 Özlem Gücüyener Hacan, "Farklı Haralarda Yetiştirilen Safkan Arap Atlarında Bazı Fenotipik ve Genetik Parametreler", (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2011), 1.

33 BOA, HAT., 410/21290.

Arap atının “*en meşhûr ve en ma’rûf*” olanları burada yetişir.³⁴ Necd’in dışındakiler, bu attan çoğaltılan ve dışarı ile temastan dolayı bilinen, öteki Arap atlarıdır.³⁵

Arap atının genel görünüşü sırtı kısa, başı ve kulakları küçük, alını geniştir. Üç temel özelliği ise güçlü, dayanıklı ve hızlı olmasıdır. Ortalama yüksekliği, 1 metre 50 santimetredir. Kimi kez boyları, 1 metre 51,5 santimetre ile 1 metre 47 santimetre arasında olabilir.

Öte yandan bu “*nadide hayvan*” için en ince teferruatına kadar tanımlama yapılır. Bu künye ve eşkaller bağlamında yüz, alın, burun, yele, ayaklar ve kuyruktaki nişâneler belirtilir.³⁶ Bu nişâneler de alındaki yıldız, yüzündeki beni, burnunun gümüş rengi, burnu üzerindeki beyazlık, ayağındaki bukağu, yelesinin rengi ve kuyruk ile karşılaştırılması türündendir.³⁷

Aslında bu ayrıntı işlemiyle günümüzdeki gibi fotoğraf makinesi olmadığı için tasvir ile resmi yapılmaktır. Yüzyıllar öncesinde aynı uygulama, insanlar için de geçerlidir. Özellikle de kendilerine üç ayda bir maaş verilen, yeniçeriler için: Ter bıyıklı, ela gözlü, kıvrıkcık saçlı gibi...

Türlü renkleri olsa da Arap atının en değerlisi kır olandır.³⁸ Ancak anlamı, gök rengine çalar beyaz, kirli beyaz demek olan kır, tek bir renk değildir. Bu konuda 11 adet kır at rengi görülür:

1	Açık Kır ³⁹
2	Akça Kır ⁴⁰
3	Bakla Kır ⁴¹
4	Benli Kır ⁴²
5	Demir Kır ⁴³
6	Gök Demir Kır ⁴⁴
7	Gök Kır ⁴⁵
8	Kara Kır ⁴⁶
9	Kızıl Kır ⁴⁷
10	Mercân Kır ⁴⁸
11	Sisli Kır ⁴⁹

34 BOA, Y.PRK.ASK., 76/3.

35 BOA, Y.PRK.AZJ., 18/6.

36 BOA, Y.EE., 138/25.

37 BOA, TSMA, D.3404; BOA, Y.EE., 138/25; BOA, Y.PRK.UM., 38/14.

38 BOA, TSMA, D.10084; 8492 (-); 5044; 3404; 2426; TS.MA.E. 521/35; BOA, C.SM. 148/7405; BOA, C.DH. 189/9383; BOA, HAT. 367/20293.

39 BOA, C.AS., 639/26904.

40 BOA, TSMA, D.2358.

41 BOA, TSMA, D.2426; 6688; 890; BOA, C.AS. 639/26904.

42 BOA, TSMA, D.8521.

43 BOA, HAT., 367/20293.

44 BOA, TSMA, D.3404; 6688.

45 BOA, TSMA, D.6688; BOA, HAT. 367-20293.

46 BOA, TSMA, D.6688; BOA, C.AS. 639/26904.

47 BOA, TSMA, D.2426; 3404; 8521; 8492; BOA, C.AS. 639/26904.

48 BOA, TSMA, D.2426.

49 BOA, TSMA, D.6688.

Elbette at rengi, bununla sınırlı değildir. Al, çil, doru, kula ve yağız renkleri de makbul ve muteberdir.⁵⁰

Arap atının böylesine özel ve değerli olması, binlerce yıldır gösterilen, titizlik ve çabanın sonucudur. Bir bakıma konu, neredeyse evlat yetiştirmeye bedeldir. Bilindiği gibi erkek ata aygır, dişi ata kısrağ denir. Bu iki cinsin çiftleşmesi de sonrası da engin bir bilgi ve tecrübe gerektirir.

Normal koşullarda bir kısrağın, aygır ile iki kez çiftleşmesi gerekir. Ancak kısrağ, ilkinde gebe kalmış ise ikincisini kabul etmez. Bu duruma özen göstermek gerekir.⁵¹ Konu bununla da sınırlı değildir. Asil bir Arap atının yetişmesi için beş yıla uzayan süreçte, uyulması gereken kurallar şunlardır:⁵²

- 1) Baba ve ana asil olacak;
- 2) Bedenleri birbirine uyumlu olacak;
- 3) Tayın doğum zamanında, hava sıcaklığı ılımlı olacak;
- 4) Bu maksatla, bahar ve güz mevsimlerine tesadüf edecek;
- 5) Çiftleşme işlemi Şubat veya Eylül aylarında yapılacak;
- 6) Tay 100 gün kadar anasının sütü ile beslenecek;
- 7) Sonra tay, 30 gün kadar deve, manda ve koyun sütü ile beslenecek;
- 8) Tay bir yaşını tamamlayıncaya değin, saman verilmeyecek;
- 9) Dövülmüş arpa ve un verilecek;
- 10) Bölgede “müdir” tabiri olunur, arpa ve undan yapılan şerbet içirilecek;
- 11) Tay en az iki yaşını tamamlamadan, binilmeyecek;
- 12) İki yaşından sonra binilse de başka işte kullanılmayacak;
- 13) Beş yaşına değin boyu uzadığından, usta seyisler hizmetinde olacak;
- 14) Yem ve saman verilmesinde, nispet ve zamanlamaya özen gösterilecektir.

Bu denli değerli olan Arap atı, kendisini yetiştiren aşiretler için de bir geçim kaynağıdır. Bu aşiretlerin sayısı çok ise de belgelerde adı geçenler şunlardır:⁵³

1	Anze
2	Beni La'am
3	El-Çeş'im
4	El-Ubeyd
5	Ez-Zayf
6	Şammâr

Arap aşiretlerinin yetiştirdiği atların grupları, aşağıda gösterilmektedir. Onlar da kendi arasında, çeşitli gruplara ayrılabilirler de detaya girilmeyecektir. Aşağıdaki bilginin neredeyse tümü,

50 BOA, C.DH., 189/9383; BOA, C.AS., 639/26904; BOA, Y.PRK.UM., 38/14.

51 BOA, ŞD., 2077/57.

52 BOA, ŞD., 2166/12.

53 BOA, TSMA, D.3404; BOA, Y.PRK.AZJ., 4/5; 35/23; BOA, Y.PRK.BŞK., 54/28; BOA, Y.PRK.UM., 39/50; BOA, Y.PRK.ASK., 137/93.

Şammâr Aşireti Reisi Muhammed ibn-i Abdullah İbnü'r-Reşâd'ın, 11 Kasım 1888 tarihli mektubunda yer almaktadır.⁵⁴

Arap Atının Grubu	
1	Dehman
2	Gürüşân
3	Hamdânî
4	Hedbân
5	Küheylân
6	Ma'nekî
7	Saklavâ
8	Ubyân

Buraya kadar verilen bilgi, başlıkta belirtildiği gibi Arap atının at kültüründeki yeri ile ilgilidir. Sonraki başlıklarda, bu konu ile ilgili öteki bilgiler de paylaşılacaktır. Ancak kültür söz konusu olunca, atın kültürdeki önemini de belirtmek gerekir.

Yüzlerce yılın imbiğinden süzülerek gelen bu sözlemlerden ilki ve biraz da aile yaşantısını derinden ilgilendireni şöyledir:

*Erken kalkmayan avrat
Söz dinlemeyen evlat
Mahmûzla giden at
Kapında varsa kaldır at*

Öteki söylemler ise kimi kez deyimlerin kimi kez de türkülerin konusu olur:

*“Arap atı koşmak ile yorulmaz”
“Arap atı gibi salları başını”
“Arap atı koştuğça açılır”
“Arap atı taydan olur”
“Arap atı topuğundan beslenir”
“Arap atın iyisine biner”
“Arap atlar yakın eyler ırağı”
“Atım Arap'tır benim”
“Biz de biner idik Arap atına”
“Derdimi yüklesem Arap atlara”
“Arap atı koşmam”*

Bu genel değerlendirmede, Türklerde binlerce yıl boyunca erkeğin temel ihtiyacı, şu beş unsur olur: 1) At, 2) Avrat, 3) Silah, 4) Kamçı, 5) Yamçı.⁵⁵

54 BOA, Y.EE., 138/25; BOA, Y.PRK.HH., 28/35; BOA, Y.PRK.ASK., 137/93.

55 Yamçı: Keçeden yapılan yağmurluk.

2) Osmanlı Sarayında Arap Atı

Bu kısımda Arap atı, Osmanlı Sarayı penceresinden ele alınacaktır. Çünkü en değerli atların gündeme geldiği yer, saray ve çevresidir. Bu bağlamda at, yalnızca binek hayvanı değil, çok değerli bir hediyedir. Ancak burada, yalnızca atın kendisi değil, çok değerli taşlar ile süslü, koşum takımları da söz konusudur. Bu değerli taşlar da elmas, yakut, zümrüt, lâl, inci ve mine olarak görülür.⁵⁶

Burada çok önemli bir noktayı, özellikle vurgulamak gerekir. 1880'li yıllara gelinceye kadar, “*Arap atı*” diye bir tanımlama yoktur. Bu durumun birinci nedeni, Arap atının henüz markalaşmamasıdır. İkinci nedeni ise, atlara kökenine göre ad verilmemesidir. Çünkü atlara, dört türlü ad verilir:

- 1) Atı getiren ya da hediye eden kişinin adı verilen atlar,
- 2) Geldiği yere göre ad verilen atlar,
- 3) Özelliklerine göre ad verilen atlar,
- 4) Özel olarak ad verilen adlar.

Bu bilgiye ek olarak Arabistan, Osmanlı İmparatorluğu'nda “*hacc mevsimi*” dışında gündeme gelmez. Hz. Muhammed'den dolayı Arapları, “*kavm-i necib*” olarak görür, bu bölgeden asker ve vergi almaz. Hatta bu saygının bir başka göstergesi olarak padişahlar, Hristiyan Dünyası ile yazışmalarda kendisini, imparatorluk coğrafyasındaki ülkeleri için “*hâkim*” biçiminde tanımlarken, Kutsal Topraklar için “*Hâdimü'l-Haremeyn*” tanımını kullanır. Bu özel değerlendirmeden dolayı Arabistan, Mısır'ın arkasında kalır. Çünkü Mısır, başkent İstanbul'dan sonra, imparatorluğun en önemli şehridir. Öyle ki “*para basım*” işlemi, bir başkentte yapılır, bir de Kahire'de...

Bu olgunun bir başka göstergesi, başkentteki “*Mısır Çarşısı*”dır. Günümüzde nasıl ki, New York ya da Tokyo borsası var ise 1500-1600'lü yıllarda “*küresel borsa*”, Haliç'tedir. Bu çarşıya gelen ve “*yükte hafif, bahâda ağır*” ürünler, Mısır'da yetişen ürünler değildir. İstanbul'a Mısır üzerinden yani İskenderiye Limanı'ndan geldiği için çarşı da bu adla anılır. Aslında bu çarşının doğru adını, Avrupalılar söyler: “*Baharat Çarşısı*.” Tüm bu bilgiler, konunun özü olan Arap atının doğru anlaşılması içindir.

Örneğin Kanûnî Sultan Süleyman, önceki başkent olan Edirne'ye giderken beraberinde 127 at da götürülür. Bu atların 73'ü “*iç âhûr*” ve 54'ü de “*dış âhûr*” atlarıdır.⁵⁷ İnanılmaz gibi görünen bu atlar, yukarıda belirtilen dört grup dağılımı ve tek örnekleme ile şöyledir:

56 BOA, TSMA, D.10055.

57 BOA, TSMA, D.8492.

1) Kişi Adlı Atlar			
1	Ağa Bozu	22	Mehmet Han (Kırım) Kır
2	Ali Bey Kır	23	Mehmet Paşa Dorusu
3	Ayas Paşa Dorusu	24	Mehmet Paşa Kır
4	Ayas Paşa Kır	25	Melek Halil Kır
5	Ayas Paşa Siyahı	26	Osman Atı
6	Bıyıklıoğlu Yağız	27	Paşa Alacası
7	Canbaz	28	Paşa Dorusu
8	Faik Paşa Kır	29	Rüstem Paşa Alı
9	Ferhat Paşa Kır	30	Rüstem Paşa Çakalı
10	Ferhat Paşa Siyahı	31	Rüstem Paşa Dorusu
11	Hasan Paşa Alı	32	Rüstem Paşa Kır
12	Hasan Paşa Siyahı	33	Rüstem Paşa Kulası
13	Hayır Bey-oğlu Atı	34	Silahtar Atı
14	Hüsrev Paşa Kır	35	Subaşı Atı
15	İzzeddin Kır	36	Süleyman Paşa Bozu
16	İzzeddin Alı	37	Süleyman Paşa Dorusu
17	İzzeddin Dorusu	38	Süleyman Paşa Kır
18	Kasım Paşa Alı	39	Süleyman Paşa Siyahı
19	Küçük Kalender	40	Yazıcı Atı
20	Kürt Alı	41	Yeniçeri Ağa'nın Dorusu
21	Lütfi Paşa Kır	42	Yeniçeri Ağası Bozu

Yukarıdaki listede, Arap atından söz edilmez. Ancak Arap atının en değerlisi kır olanıdır. Burada da 29 at kır attır. Tümünün Arap atı olduğu söylenirse de beğenildiği için çoğu öyle olmalıdır.

2) Yer Adlı Atlar	
1	Bursa Kulası
2	Bursa Tayı
3	Halep Bey Dorusu
4	Halep Bey Güzel Doru
5	Halep Bey Siyah Atı
6	Yeni Şamlı Meş'asha'a

Burada da Bursa kökenli olanların dışındaki atlar, Arap atıdır. Çünkü Halep ve Şam şehirleri, Necd kökenli Arap atının uzak olmayan ve yine Arap topraklarında görülen uzantısıdır. Ancak burada önemli bir noktaya değinmek gerekir. Bu atlar içinde, Mısır'dan gelen at yoktur. Çünkü Mısır'da değerli "Arap Atı" yoktur. Bu önemli bilgi, daha sonra çok daha değerli olacaktır.

3) Özellik Adlı Atlar	
1	Baş Açık
2	Beyazi
3	Boz Yorga
4	Doru Meş'âşa'a
5	Eski Doru
6	Kızıl Kır
7	Kula
8	Küheylan
9	Saçlı Kır
10	Türkmen
11	Yağız
12	Yeni Doru
13	Yürgen Boz

Burada da Arap atının adı geçmez. Ancak ad belirtilmese de bu atların özellikleri, kendisinin açıkça anlatır. Bunlardan ilki, kır atlardır. İkincisi ise bir Arap atı cinsi olan küheylandır. Üçüncüsü de bir önceki listede Şam ile birlikte anılan ve burada doru özelliği ile görülen “Meş'âşa'a”dır.

4) Özel Adlı Atlar			
1	Akrep	19	Düğmeli
2	Altın Top	20	Gök Şahin
3	Ard-ı Şîr	21	Gök Turna
4	Arı Kovan Çakal Tay	22	Gülabi
5	Arı Kovan Doru Tay	23	Hacı
6	Arı Kovan Dorusu	24	Henek
7	Arı Kovan Kır	25	Hümâ
8	Arı Kovan Kır Tay	26	Küpeli
9	Arı Kovan Kula	27	Mes'ud
10	Arı Kovan Yağız Tay	28	Ra'na
11	Benli Karındaşı	29	Sa'dan
12	Beyaz Arı	30	Saçma Benli
13	Bülbül	31	Sevdâyî
14	Canım	32	Seyf
15	Cansuver	33	Sünbül
16	Çakal	34	Şübunek
17	Çoban	35	Verd
18	Derviş		

Bu son listede, adeta insan gibi özel ad verildiğinden, ilk bakışta Arap atı tanımlaması görülmemektedir. Ancak burada önemli olan nokta, bu atlar hangi fevkalade özellikteyse onlara bu adlar verilir. Bu özellik, yalnızca Arap atı için geçerlidir. Bu tarihte İngiliz atı, henüz ortalıkta yoktur. Türk atı ise zaten Türkmen olarak belirtilir. Sonuçta bu atların tümü çok iddialı olur, kanaatimizce çoğu Arap atıdır.

Bu kısımda Arap atı, dört ayrı dönemde ele alınacaktır. İlki yukarıda giriş yapılan, 1500’lü yılların ortasıdır. İkincisi 1600’lü ve üçüncüsü de 1800’lü yılların ortasıdır. Dördüncü ve çok önemli olarak da, 1880-1890’lı yıllar olacaktır.

7 Temmuz 1638 tarihinde, Osmanlı Sarayı’na takdim edilen ve adı Arap olmayan Arap atlarının geldiği bölgeler şöyledir:⁵⁸

	Gelişi	Cins
1	Arap Beylerinden Şerif Bey	Kızıl Kır Tay
2	Beni La’am Kabilesi	Doru Tay
3	Halep Beylerbeyisi	Doru
4	Halep Beylerbeyisi	Doru
5	Halep Beylerbeyisi	Kır
6	Halep’te Mahmut Ağa	Kır
7	Kerkük’te Derviş Mehmet Paşa	Al Kısarak
8	Kerkük’te Derviş Mehmet Paşa	Kula Kısarak
9	Musul	Kısarak
10	Şam Paşası	Kır
11	Trablus Paşası Mustafa Paşa	Doru

Osmanlı Sarayı’na ait atlar için biri İç Âhûr ve öbürü Dış Âhûr⁵⁹ olmak üzere iki ahır vardır. Bu ahırlar, has ahır olarak da adlandırılır.⁶⁰ Bu ahırın bir başka adı da İstabl-ı Âmire’dir.⁶¹

Sadrazam atları için de Yerebatan Âhûrları vardır.⁶² Başkentte ayrıca Beykoz, Hasköy ve Kadıköy⁶³ ile Vefâ semtinde de ahırlar bulunur.⁶⁴

Bu konuda önemli bir kurum da İç Âhûr Hazînesi’dir. Çünkü burada çok değerli atlardan başka, yine çok değerli koşum takımları bulunur. Örneğin Fâzıl Paşa ile evlenen Fatma Sultân’a padişah, 11 Mart 1646 tarihinde yâkût, zümrüt, elmas, lâl, inci ve mine ile süslü atları, düğün hediyesi olarak verir.⁶⁵

Daha önce de belirttiği gibi Arap atları Mısır üzerinden geldiği için bu adla anılacak ve bu geliş, hiç bitmeyecektir.⁶⁶ Yine bu bağlamda ve 1789 yılında, Mısır’dan at getirenler için padişah, “âdetlerince ri’âyet oluna” hükmünü verir. Bu hüküm de izzet, ikram, altın ve kürklü kaftan hediye etmektir.⁶⁷

58 BOA, TSMA, D.3404.

59 BOA, TSMA, D.8492.

60 BOA, TSMA, D.6688.

61 BOA, Y.PRK.UM., 14/6.

62 BOA, C.DH., 173/8624.

63 BOA, TSMA, D. 8521.

64 BOA, TSMA, E.1286-49.

65 BOA, TSMA, D.10055.

66 BOA, TSMA, E.319-24.

67 BOA, HAT., 192/9413.

Arap atı, Osmanlı Sarayı'nın her dönem gözdesidir. Öyle ki Sultan III. Selim'e, yeniden yapılan içme suyu bendinin açılış törenine gitmesi için 7 Temmuz 1797 tarihinde Arap atı hazırlanır. Ancak bu atın adı, Mısır Atı'dır.⁶⁸

Arap Atı adını 1798 yılında Şam Valisi Vezir İbrahim Paşa dile getirir. Onu da “*Esb-i Tâzî*” biçiminde Farsça olarak belirtir. Kendisi “*ıstabl-ı hass-ı mülükâne*” kılınmak, yani padişahın ahırına konulmak üzere at gönderir. Gönderilen atın bir adet olması, onun ne kadar değerli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.⁶⁹ Bu değeri, iki atın fiyatı daha iyi anlatır. Kuzey Afrika'da Arap toprakları olduğu halde, Arap atının yetiştiği yerler değildir. Bu durum 1799 yılında, Dârü's-sa'âde Ağası Beşîr Ağa'nın atları arasında, açıkça görülür.⁷⁰

	Gelişi	Özelliği	Akçe
1	Mısır Kapıkethüdâsı	Kır	50.000
2	Kuzey Afrika	Kır	12.050

Şam Valisi İbrahim Paşa'nın adlandırmasına rağmen Arap Atı tanımı, hemen yaygınlaşmaz. Daha uzun süre Mısır Atı olarak anılacaktır. Örneğin 9 Kasım 1801 tarihinde, saraya gönderilen beş at için “*hüsn-i ta'lîm ve edâ ve tavr-ı mergûb-ı dilârâ ile müştehir*” denildikten sonra, Mısır İklimi'nin ürünü olarak söz edilir.⁷¹

9 Eylül 1818 tarihinde, Dârü's-sa'âde Ağası'nın tavlasındaki 41 adet atın, 11'i Arap ve 10'u da Türkmen atıdır.⁷² Ancak Arap atının sayısı, henüz istenilen boyutta değildir. Bu atlardan 10'u için “*Mısırî*” yani “*Mısır Atı*”, biri için de “*Necdî*” yani “*Necd Bölgesi*”nden tanımı yapılır.

	Özellik	Sayı
1	Al Mısırî	3
2	Al Necdî	1
3	Doru Mısırî	1
4	Kır Mısırî	3
5	Yağız Mısırî	1
6	Yağız Kır Mısırî	1
7	Mısırî Tay	1

31 Aralık 1888 tarihine gelindiğinde, Osmanlı Sarayı'ndaki Arabistan atları, Arap Atı olarak tanımlanır. Hatta İbnü'r-Reşîd'den Arap atı için usta bir yetiştiriciyi İstanbul'a göndermesi istenir.⁷³

Artık Arap atı, Osmanlı Sarayı'nın tek gözde atı olur. Ancak bu markalaşma süreci, Arap atını paylaşamaz yaparken, sayı olarak eksilmesine de neden olmuştur. Örneğin Musul Valisi, padişaha Arap atı göndermek isteyince, Musul ve Erbil'de uygun at bulamaz. Sonunda

68 BOA, HAT., 1467/20.

69 BOA, HAT., 1406/56949.

70 BOA, TSMA, D.6688.

71 BOA, HAT., 122/4968.

72 BOA, TSMA, D.890.

73 BOA, Y.PRK.UM., 13/95.

Şammâr'dan getirilen ve üç yaşında olan bir demir kır tay, sahibinin elinden yüksek para ile satın alınarak, 17 Temmuz 1890 tarihinde İstanbul'a gönderilir.⁷⁴

1880'li yılların ikinci yarısında, Şammâr Aşfreti Re'îsi İbnü'r-Reşîd, Osmanlı Sarayı'na seçkin atlar gönderir. Bu atlar Cidde'den vapura konularak, deniz yolu ile İstanbul'a gönderilir.⁷⁵ Ayrıca padişaha hitaben bir mektup yollar. Burada İbnü'r-Reşîd, güzel konulara vurgu yapar:

- 1) Hediye vermek, sünnet-i seniyye-i peygamberîdir.
- 2) Necd Kıtası'nda yetişen at ve kısraklar dünya markasıdır.
- 3) Yanımda bulunan hayvanların en mümtazlarından birkaçını gönderiyorum.
- 4) Bu atlara ihtiyacımız yoksa da amacım sadâkatimi göstermektir.⁷⁶

Muhammed İbn-i Abdullah İbnü'r-Reşâd'ın 11 Kasım 1888 tarihinde Osmanlı Sarayı'na gönderdiği 15 atın özellikleri de şöyledir:⁷⁷

1	Hamdâni Semeri	Siyah	Yüzünde beni vardır ismi Dehâm, padişah için
2	Dehmân	Kırmızı	Ayaklarında bukağu, yüzünde beni vardır
3	Gürüşan	Kırmızı	Sağ ayağı muhacel yani bukağu beni de vardır
4	Diğer Gürüşan	Mavi	Üç ayağında bukağu sağ ayağı açık
5	Diğer Dehmân	Kızıl	Yüzünde aklık vardır
6	Diğer Dehmân	Kırmızı	Dört ayağında bukağu burnu üzerinde beyazlık
7	Diğer Dehmân	Kırmızı	Üç ayağı bukağu sol ayağı açık beni vardır
8	Hedbân	Sarı	-
9	Küheylân	Sarı	Beni vardır
10	Ubyân	Sarı	Ayakları bukağulu beni de vardır
11	Ma'neki	Mavi	-
12	Saklavî	Mavi	-
13	Küheylân	Kırmızı	Üç ayağı bukağulu sağ ayağı açık beni de vardır
14	Diğer Küheylân	Mavi	Ayağında bukağu vardır
15	Diğer Küheylân	Kırmızı	Sol ayağı bukağulu beni de vardır

Yine Muhammed İbn-i Abdullah İbnü'r-Reşîd, Osmanlı Sarayı'na 25 Mayıs 1891 tarihinde iki⁷⁸ ve 1 Ağustos 1897 tarihinde de 60 at gönderir.⁷⁹ Bağdat Vilâyeti İdâre Meclisi üyesinden Hacı İbrahim Efendi'nin 29 Mayıs 1894 tarihinde gönderdiği Arap atları şöyledir:⁸⁰

	Yaşı	Cins ve Rengi	Boy
1	5	Kır At	1,50
2	4	Kır At	1,51
3	5	Al Kısarak	1,50
4	7	Doru Kısarak	1,48

74 BOA, Y.PRK.UM., 17/83.

75 BOA, Y.PRK.UM., 14/6.

76 BOA, Y.PRK.ASK., 76/3.

77 BOA, Y.EE., 138/25.

78 BOA, Y.PRK.UM., 21/97.

79 BOA, Y.PRK.UM., 39/50.

80 BOA, Y.PRK.UM., 38/14.

3) Dünya Saraylarında Arap Atı

Atın değeri yalnız günlük yaşantıda değil, savaşlar sırasında da önemli olduğundan bir başka ülkeye ihracı yasaktır. Atın yabancı bir ülkeye çıkışı, ancak iki devlet arasındaki dostluk göstergesi olarak görülür. Bunlar da seçkin cins olduğu gibi altın ve gümüş işlemeli olarak değerli koşum takımları ile birlikte takdim edilir.

Bu konuda, Osmanlı Arşivi kayıtlarında görülebilen ilk takdim 1623 yılında İran Şahı'na⁸¹ ve ikincisi de 1727 yılında Avusturya İmparatoru'na⁸² ilişkindir. Ancak bu tarihlerde, henüz Arap atı dünya markası değildir. Zaten atlara, cins ve köken olarak neredeyse hiç ad verilmez. Buna karşın, takdim edilen bir atın gittiği ülkede bulunmayan cinsten olması gerektiğinden, bu atlar Arap atıdır. Bu iddia özellikle, İran için önemli bir göstergedir.

Diğer yandan, yukarıdaki iddianın açık kanıtları şunlardır:

- 1) Başlangıçta, saraylara hediye edilen atlar için hiçbir ad kullanılmaz;
- 2) Sonraki yüzyılda, saraylara hediye edilen atların Mısır Atı olduğu belirtilir;
- 3) Hiçbir zaman Türkmen Atı söz konusu olmaz;
- 4) Sonunda yalnızca Arap Atı söz konusu olur.

Yönetim saraylarına Arap atı hediye edilen devletler, tespit edilebildiği üzere kronolojik sıra ile şöyledir:

	Yıl	Ülke
1	1623	İran
2	1727	Avusturya
3	1796	Almanya
4	1796	Fransa
5	1887	İtalya
6	1887	Romanya
7	1887	Yunanistan
8	1890	Rusya
9	1891	Japonya
10	1892	İngiltere
11	1893	Sırbistan
12	1898	Amerika Birleşik Devletleri

Diplomatik mesaj içeren bu atlar, Osmanlı Sarayı'nın Has Âhûr Hazînesi'ndeki atlardır. Bu atların yanı sıra, içine değerli eşyaların bulunduğu boğça ve içindekilerin kayıtlı olduğu mühürlü bir defter de gönderilir. Bu değerli hediyeler, 18. yüzyıldan itibaren yaygınlaşan bir şekilde kimi kez bir Osmanlı mukim veya olağanüstü elçisinin Avrupa'daki bir başkente tayini sırasında sunulur. Ancak kesinlikle heyette at bilgisi olan uzman kişilerin yanında adresine ulaştırılır. Bilhassa 19. yüzyılda Osmanlı Hariciyesi diğer devlet saraylarına çeşitli

81 BOA, TSMA, D.5903.

82 BOA, C.AS. 1121/49672.

vesilelerle olağanüstü elçilik heyetleri göndermiştir.⁸³ İşte bu heyetlerin beraberinde götürdükleri vazgeçilmez hediyelerden birisi de Arap atlarıdır.

Örneğin 9 Nisan 1797 tarihinde, Fransa ve Almanya'ya, Has Âhûr Hazinesi'nden gönderilen toplam 9 atın değeri, 12.624 kuruş 10 paradır. Bunun yanı sıra, Fransa boğçası 25.135 kuruş ve Almanya boğçası da 39.754 kuruştur.⁸⁴

Yukarıdaki listede yer alan iki ülke, öteki ülkelerden farklıdır. Çünkü İran ve Avusturya, Osmanlı ile yüzyıllar boyunca savaştan ülkelerdir. Bu yüzden de Osmanlı Sarayı'ndan onlara hediye olarak gönderilen atların diplomatik önemi daha başkadır.

Bu konuda, Avusturya ile diplomatik anlamda, başka bir takdim de söz konusudur. O da 1787-1791 Savaşı'nı bitiren Zıştovi Antlaşması için delegelere gönderilen hediye, kaftan ve atlardır.⁸⁵ Ancak aynı durum, aynı savaşa katılan ve barış antlaşmasına bir yıl sonra yanaşan, Rusya için söz konusu değildir.

Bu konuda, daha sonra bilgi verilecektir. Ancak burada, başlangıç bilgisi olarak, çok ama çok önemli bir noktayı vurgulamak gerekir. O da Arap atının tanınması ve daha sonra bir dünya markası olması, başkent İstanbul üzerinden gerçekleşir. Çünkü Arap atını ilk önce İstanbul'a gelen yabancı devlet elçileri tanıır.

Atın genel olarak öneminden dolayı, İstanbul'a gelen elçilere, saraya kabul töreni sırasında bir "*donanmış at*" hediye etmek, eski bir gelenektir.⁸⁶ Hatta bu elçiler, beğendiği bu atlardan, ülkesindeki oğullarına da gönderir. Örneğin Avusturya elçisi, 1773 yılında üç adet at gönderir.⁸⁷

Bir başka örnek, Buhara ile ilgilidir. Sultan II. Mahmud'un tahta çıkış yıldönümü için 16 kişilik heyet ile birlikte, 4 Şubat 1810 tarihinde bir elçi gelir. Bu heyetin geliş amacı, Osmanlı Sarayı'ndan nemalanmaktır. II. Mahmud gelenleri kırmaz. Yabancı devlet elçilerine olduğu gibi bir töreni uygun görmez. Sonuçta elçiye 5.000 kuruş ve 16 adamına 1.000 kuruş verilmesi kararlaştırılır.⁸⁸ Bu da at hediye etmenin, ne denli önemli olduğunun bir göstergesidir.

Avusturya'nın bilgisi öncelikli olduğundan, o ayrı tutulabilir. Ancak ötekiler öyle değildir. Buna göre; Alman elçisine at 1791 yılında verilir,⁸⁹ Alman Sarayı'na 1798 yılında girer. İspanya elçisine 1792 yılında at hediye edilir,⁹⁰ yaşanan büyük sorunlar yüzünden, İspanyol Sarayı at isteyecek durum bulamaz. Rusya elçisine 1801 yılında at hediye edilir,⁹¹ Rus Sarayı'na 1890 yılında girer. İngiltere elçisine 1799 yılında at hediye edilir,⁹² İngiliz Sarayı'na 1892 yılında girer.

83 Hacer Topaktaş Üstüner, "Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Elçileri ve Elçilikleri Üzerine Yapılan Çalışmalar", *İÜ Tarih Dergisi*, 81 (2023/3): 231.

84 BOA, HAT., 220/12181.

85 BOA, HAT., 196/9776.

86 BOA, HAT., 1170/46293.

87 TSMA, E. 793-24.

88 BOA, HAT., 1509/47.

89 BOA, HAT., 1407/57040.

90 BOA, HAT., 238/13282.

91 BOA, HAT., 265/15391.

92 BOA, HAT., 32/1527.

Burada elçilere at takdimi konusunda, birkaç örnek vermekle yetinilecektir. İlk örnek de Avusturya ile ilgilidir. Buna göre İstanbul'daki Avusturya elçisi, ülkesindeki oğullarına üç adet at göndermek ister. Bu atları Avusturya'ya; iki “*müste'men*” tüccar ile bir yasakçı götürecektir. Elçinin isteği, bu atlardan gümrük vergisi ya da başka bir verginin alınmaması olacaktır.⁹³

Prusya elçisi ile ilgili bilgi, 1791 yılına ilişkindir. Ancak bu elçi, Osmanlı-Prusya İttifakı⁹⁴ konusunda, çok önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca bu ittifak, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir Hıristiyan devlet ile yaptığı ilk ittifaktır. Görev süresi biten elçi “*kapı*”ya getirilir ve kendisi için veda töreni yapılır. Bu tören sırasında kendisine, ikramlarda bulunduğu gibi İstabl-ı Âmire'de mevcut hazineden bir donanmış at verilir.⁹⁵

Giden elçinin yerine gelen Prusya elçisine de Bâbüâlî'de tören yapılır. Bu amaçla yeni elçi, resmen Bâbüâlî'ye çağrılır ve “*tasdiknâmeler*” mübadele olunur. Gelenek olduğu üzere kendisine ve yanındakilere ferve (kürk), hil'atler giydirilir ve donanmış bir adet at verilir.⁹⁶

Yabancı elçilerin İstanbul gibi güzel bir başkentte görev almaları, onlar için tercihe şâyân bir durumdur. Buna ek olarak güzel at takdimi, ayrıca çekici bir özellik katar. Bu nedenle kimi elçiler, kendisine at hediye edilmesini, özellikle isterler. Bu isteklerini de tercümanları aracılığı ile dile getirirler. Bu konuda, İspanya⁹⁷ ve Rusya⁹⁸ elçileri dikkat çeker.

İngiltere elçisi için iki uygulama görülür. Bunlardan ilki önemli bir olay, ikincisi göreve atanma ile ilgilidir. Söz konusu olay, 1798'de Fransa'nın Mısır'ı işgalidir. Bu durum karşısında İngiltere, 1799 yılında Osmanlı Devleti ile ittifak yapar. Bu ittifak için çaba gösteren İngiltere elçisine, başkatibine ve tercümanına, kürk ile birlikte atlar hediye edilir.⁹⁹

Yeni elçi atanması ise 1809 yılına ilişkindir. Buna göre İngiliz elçi, padişah huzuruna çıkarılmadan önce Bâbüâlî'ye gelir. Burada kendisine kürk giydirilir ve gelenek olduğu üzere, Mîrâhûr Ağa tarafından hazırlanan, donanmış bir at hediye edilir.¹⁰⁰

Arap atlarına duyulan ilgili 19. yüzyılda öyle artmıştır ki bir Polonyalı asilzade olan Waclaw Seweryn Rzewuski, yıllarca kaldığı Arap diyarında atların özellikleri, yetiştirilmesi gibi konuların uzmanı olduğu gibi Arap atları hakkında yazdığı iki ciltlik kitabıyla bütün Avrupa'ya bu güzel binek hayvanlarını tanıtır.¹⁰¹

93 TSMA, E. 793-24.

94 Bu ittifak 1790 Osmanlı-Prusya İttifakı olarak bilinir. Ayrıca Almanya'nın adı, 1871 yılına kadar Prusya olduğu halde, anlaşılma kolaylığı için, bu yazıda devletin adı, Almanya olarak anılmıştır. bk. Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifakı*, (İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yay., 1984).

95 BOA, HAT., 1407/57040.

96 BOA, HAT., 195/9709.

97 BOA, HAT., 238/13282.

98 BOA, HAT., 265/15391.

99 BOA, HAT., 32/1527.

100 BOA, HAT., 32/1527.

101 Eser için bk. Waclaw Seweryn Rzewuski, *Sur les chevaux orientaux et provenant des races orientales*, I-II, Varşova Ulusal Kütüphanesi, Varşova 2014.

İran

Elçiler konusundan sonra, dünyanın farklı saraylarına hediye edilen atlardan söz edilecektir. Burada sunulan ilk örnek, İran Şahı'nın sarayı ile ilgilidir. 30 Nisan 1623 tarihinde kendisine, biri al ve öbürü doru olmak üzere iki adet at gönderilir. Bu atların koşum takımları da şöyledir:¹⁰²

	Adı	Sayısı
1	Altın murassa' eyer	1 kıta
2	Gümüş eyer	1 kıta
3	Gümüş üzenği	2 çift
4	Altın murassa' pâzû-bend	2 kıta
5	Altın zincir103	1 adet
6	Gümüş zincir	1 adet
7	Altın murassa' başlık	1 adet
8	Altın murassa' sine-bend	1 adet
9	Gümüş yaldızlı başlık	1 adet
10	Gümüşlü palan104	2 adet
11	Gümüş şesper	1 kıta
12	Yapraklı Mısır topuzu	1 adet
13	Gümüş ve incili kırmızı kadife aba	1 kıta
14	Kadife aba	1 kıta
15	Bursa kadifesi	1 kıta
16	İstanbul Serâseri105	1 kıta

Görüldüğü üzere atlar değerli olunca, onların yanında sunulan donanım araçları da değerlidir. Her ne kadar belgede, bu atlar için bir belirleme yoksa da bunlar Arap atıdır. Çünkü Acem Ülkesi'ne Türkmen atı göndermek, hiç de anlaşılır bir durum olamaz.

Avusturya

İkinci örnek, Avusturya İmparatoru'nun sarayına gönderilen atlar ile ilgilidir. İlgili belgede, atların sayısı gibi türü de belirtilmez. Bu da 1726 yılı ölçeğinde, çok da yadırganacak bir durum değildir. Asıl önemli olan bu atların İstanbul'dan Avusturya sınırına değin ulaşımı için gösterilen titizliktir.

Bu konu ile ilgili 22 Ekim 1726 tarihli fermânda başta Niş Muhâfızı vezir olmak üzere İstanbul'dan Avusturya sınırına değin, yol üzerindeki kadılar, mütesellimler, kethüdâ yerleri, yeniçeri serdârları, vilâyet a'yânı ve görevlilerden şu uygulamalar istenir:¹⁰⁶

- 1) Bu atların güvenli biçimde yerine ulaşması, çok önemlidir;
- 2) Atlar sizin bölgenize geldiğinde, güvenceye alın ve besleyin;
- 3) Bu atların bir sonraki bölgeye ulaşımını, güven içinde sağlayın;

102 TSMA, D.5903.

103 250 dirhem.

104 145 dirhem.

105 Boyuna telli bir tür kumaş.

106 BOA, C.AS., 1121/49672.

- 4) Tehlikeli yerlerden geçerken, yanında silahlı adamlar görevlendirin;
- 5) Atları birbirinize, sağlık ve güvenlik içinde ulaştırın;
- 6) Atların Avusturya sınırına varmasını sağlayın;
- 7) Bu konuda ihmâl ve müsamahadan, kesinlikle sakının;
- 8) Aksi takdirde, özrünüz kabul edilmeyecektir.

Osmanlı Sarayı'ndan Avusturya Sarayı'na gönderilen ve bu denli değer verilen atlar, acaba hangi atlardır? Bu takdir için söze gerek yoktur. Yine çok ilginç olarak, 1804 yılında Avusturya Sarayı'na at hediyesi gerçekleşir.

Osmanlı Devleti'ne karşı isyan eden Sırp Lider Kara Yorgi, Avusturya'dan yardım almak ister. Bu amaçla da Avusturya İmparatoru'nun kardeşine, bir adet Mısır Atı hediye eder.¹⁰⁷ Aslında bu at, bildiğimiz gibi Arap Atı'dır.¹⁰⁸

Fransa

Bu dönemde Fransa Sarayı'na gönderilen atlar, üç aşamada görülür. İlki Fransa'nın, 1789 Devrimi sonrasındaki Birinci Cumhuriyet Dönemi'ne ilişkindir. Bu nedenle, 1796 yılında gönderilen atlar için belgede, "*Françe Cumhûruna Hediye*" olarak söz edilir. Ancak kaç at gönderildiği belirtilmez. Daha ayrıntılı olarak, "*sâyebanlı*" bir kıta oba çadırından söz edilir. Bu çadır da atlar ile birlikte hediye olup, 72.000 kuruş değerindedir.¹⁰⁹

Fransa Sarayı'na ikinci kez at gönderilmesi, 1803 yılında gerçekleşir. Bunun için Paris'te göreve başlayan Osmanlı elçisine, atlar ve atların masrafı olan 3.000 kuruş verilecektir.¹¹⁰

Bundan üç yıl sonra atların gönderilişinde, Fransa'nın başında bir cumhurbaşkanı değil, İmparator Napolyon Bonapart vardır. Yine bir elçi ataması sırasında, 12 adet at Paris'e gönderilir. Bu atlardan 10'u imparator ve ikisi de dışişleri bakanı içindir. Napolyon bu seçkin atlara çok değer verdiğinden, başkalarına gönderilen atların da kendisine verilmesini uygun görür.¹¹¹ Bu durum karşısında imparatorun eşine, değerli kumaşlar ve hediyeler içeren bir boğça ve dışişleri bakanına da 7-8 bin kuruş değerinde mücevher bir kutu gönderilir.¹¹²

Buraya kadar verilen bilgiler, Arap atının henüz dünya markası olmadığı bir döneme ilişkindir. Bu yüzden de atların saraylara takdimi ile ilgili ayrıntı bilgi hiç yoktur. Ancak 1880'li yıllardan başlayarak, konu önem kazandığı gibi yansımaları da büyük olacaktır.

Bu yeni süreçte Arap atı, Osmanlı Devleti ile öteki devletler arasında, adeta bir diplomatik dostluk vesilesi olur. Ayrıca önceden olduğu gibi atlar ile birlikte değerli hediyeler gönderilmez. Çünkü atın kendisi, en değerli hediye. Atın yanında yalnızca bir mektup yeterlidir. Hatta artık, eklerde görüleceği gibi telgraf aracılığı ile karşılıklı olarak düşünceler paylaşılır. Bu konuda, İstanbul'daki ilgili devletin elçileri ile de görüşmeler yapılır.

107 BOA, HAT., 171/7316.

108 BOA, HAT., 171/7316.

109 BOA, HAT., 1408/57121.

110 BOA, HAT., 137/6510.

111 BOA, HAT., 1417/57944.

112 BOA, HAT., 1417/57944; 1358/53373; 1360/53514; 1361/53594.

İtalya

Bu yeni dönemdeki ilk örneklerden biri İtalya'dır. 1890 yılının Şubat'ında, sarayın seçkin atları, paşa düzeyindeki olağanüstü bir elçilik heyeti vesilesiyle, İstanbul'dan gemi ile yola çıkar. Başkent Roma'ya varıldıktan sonra, Osmanlı Devleti'nin elçisi ile birlikte, İtalya Başbakanı'nın huzuruna gidilir. Burada padişahın mektubu kendisine takdim edilir. Başbakan burada, bu atların iki devlet arasında, eskiden beri geçerli olan dostane ilişkinin kanıtı olduğunu ve bu dostluğun sürmesinden yana olduğunu söyler.

Daha önce İstanbul'daki İtalya elçisi ile görüşülmüş ve atları götüren elçi paşaya, hangi rütbeden nişân verilmesinin uygun olacağı kararlaştırılmıştır. Bu nişân Crone Vitale olarak belirlenir. Başbakan ile görüşme sırasında da İtalya Kralı'nın elçi paşayı, hangi gün kabul edeceği kararlaştırılır.

Üç gün sonra İtalya Kralı, elçi paşayı huzuruna kabul eder. Görüşme sırasında kral gönderilen çok değerli atlar, mektupta belirtilen düşünceler ve bir paşanın elçi gönderilmesinden dolayı teşekkür eder. İki devlet arasındaki iyi ilişkinin gittikçe arttığını söylediği gibi paşanın dört beş gün daha kalmasını ister. Bu süreçte gerek padişah ve gerekse kral, birbirlerine telgraf göndererek iyi niyetlerini karşılıklı olarak dile getirir.¹¹³

İtalya Kralı'na ikinci kez at gönderilmesi, 1901 yılında gerçekleşir. Bu konuda görevlendirilen olağanüstü elçilik heyeti, üniforma giymiş olarak yanındaki atlar ile birlikte, 31 Temmuz sabah 06:40'ta Roma'ya ulaşır. Tren istasyonunda kendilerini, bir tabur asker ile askeri bando karşılar. Askerler gelen heyeti selamlarken, bando da padişahın marşını çalar.

Sonra heyeti, protokol salonuna götürürler. Burada Roma Bölge Komutanı, diğer generaller ile birlikte Osmanlı elçilik görevlileri de hazır bulunur. İki saat sonra da İtalya Kralı'nın huzuruna kabul olunurlar.

Kabul sırasında önce heyet başkanı, padişahın selamını iletir. Kral da cevap olarak: “*İtalya ile Osmanlı İmparatorluğu hem-civar demektir. Brendizi'den bakılsa, Osmanlı sahilleri görülüyor. Maksadımız menfaatimiz, Osmanlı Devleti'nin şan ve şevketini korumaktır. Padişahın şahsı bizim için pek değerlidir.*” der.

Kral uzunca bir süre, heyet başkanına ve elçiye zaman ayırdıktan sonra, onları sabah yemeğine davet eder. Saat 11:00'de tekrar saraya gidilir. Padişahın hediye ettiği atları görmek için kral ve kraliçe bahçeye gelirler. Süvarileri ile birlikte gösteri yapan atları, 20 dakikadan fazla seyrederek. Çok makbule geçer. Hatta bir tanesini kraliçe, derhal kendine ayırır. Padişahın bu hediyesinden gerek kral gerek kraliçe pek memnun olduklarını belirtirler.

Yemek sırasında kraliçenin yanına, heyet başkanı oturur. İstanbul seyahatlerinde, padişah tarafından gördükleri güzel muameleyi daima hatırladığını belirtir. Yemekten sonra kral, padişaha teşekkür ve saygılarının iletilmesini ister.¹¹⁴ Ayrıca kral, güzel atlardan dolayı padişaha bir teşekkür telgrafı gönderir.¹¹⁵

113 BOA, Y.PRK.NMH. 4/66.

114 BOA, Y.PRK.ASK., 171/96.

115 BOA, Y.PRK.NMH. 8/78.

İtalya konusundaki bir diğer örnek, 2 Temmuz 1908 tarihlidir. Bu kez İstanbul'dan Roma'ya at gönderilmez. İtalya Kralı Musul ve Şehrizeror'dan Arap atı satın alması için üst düzey bir görevli gönderir. Gelen görevli, 16'sı dişi ve 33'ü erkek olmak üzere 49 at satın alır. İstanbul'daki İtalya Elçisi'nin de devreye girdiği bu konuda, atların çıkışına izin verilmesi istenir.¹¹⁶

Yunanistan

Arap atını konuk eden saraylar içerisinde, Yunan Kralı'nın sarayı da bulunur. Ancak bu kez konu at hediye edilmesi değil, at satın alınması şeklindedir. Yunan Kralı özel bir memur göndererek, İstanbul'dan altı adet Arap atı satın aldırır. 2 Ekim 1886 tarihinde de Yunanistan Elçiliği, bu atların ülkeden çıkışına yardım için Bâbiâli'den izin ister.¹¹⁷

İngiltere

Günümüzde yarış atı denildiğinde, iki dünya markasından biri de İngiliz atıdır. Ancak Arap atı, İngiltere'ye de ulaşır. Bunlardan biri 1892 yılında, Lord Salisbury üzerinden, Galler Prensi'ne hediye edilen attır.¹¹⁸

Bir diğeri de 21 Haziran 1898 tarihinde, Londra'da Prens Rogal'e hediye edilen attır. Bu konuda adres İngiltere olsa da atın ulaştırılması için Osmanlı Devleti'nin Paris elçisi konu ile ilgilenir. İstanbul'dan gemi ile yola çıkarılan at, önce Marsilya üzerinden tren ile Paris'e götürülür. Oradan da Londra'ya ulaştırılan at, prensin Londra'daki tavlalarından birine teslim edilir.¹¹⁹

Almanya

Almanya'nın Prusya olduğu dönemde, 1790 yılına ilişkin yukarıda ilk bilgi verilmişti. Ancak buradaki bilgi, 1882 yılına ilişkindir. İstabl-ı Hâss-ı Şahâne'de yetiştirilen üç adet Arap atı, olağanüstü elçilik heyetinde Yaver Paşa ve Mabeyn Kâtibi ile birlikte, Almanya'ya gönderilir. Tren Berlin'e, 23 Haziran 1882 tarihinde ve gece saat 01:00'de vardığı halde, imparatorun İstabl Amiri, kendilerini istasyonda karşılar. Atlar prensin ahırına götürülürken, heyet de otele yerleştirilir.

Bu atlardan biri imparatoriçe ikisi de prens içindir. İstanbul'dan her ikisine birer mektup da gönderilir. Burada iki devlet arasındaki iyi ilişkilerin önemine vurgu yapılarak, dostluk dilekleri belirtilir.¹²⁰ Üç gün sonra Alman Prensi Potsdam'da, Osmanlı heyetini kabul eder ve onlara bir ziyafet verir.¹²¹ Almanya İmparatoriçesi de gönderilen atlardan duyduğu memnuniyeti belirtmek için padişaha teşekkür mektubu yazar.¹²²

116 BOA, İ.HUS. 168/4.

117 BOA, İ.MTZ. (01) 18/703.

118 BOA, Y.PRK.TKM. 28/50.

119 BOA, Y.A.HUS. 386/5.

120 BOA, Y.PRK.NMH. 2/32.

121 BOA, Y.PRK.MYD. 2/43.

122 BOA, Y.PRK.NMH. 2/33.

Potsdam Almanya'nın çok önemli askeri merkezidir. Ayrıca 1882 yılı, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya devletleri arasında yapılan, İttifak Devletleri Antlaşması'nın imzalandığı yıldır. İngiltere'den uzaklaşan Osmanlı Devleti, Almanya ile yakınlaşma çabasıdadır. Bu konudaki en değerli araçlardan biri de Arap atıdır.

Almanya ile Arap atı konusunda yaşanan ve diplomatik olaylara vesile olan bir başka hediyeleşme, daha küçük boyutludur. Çünkü burada, söz konusu Alman İmparatoru'nun sarayı değil, Württemberg Kralı'nın sarayıdır. Tarihsel derinliği 1083 yılına değin inen Württemberg Eyaleti, ana şehri Stuttgart olan, günümüzdeki Baden-Württemberg Eyaleti'dir.

3 Kasım 1893 tarihinde Württemberg Kralı'na, ikisi erkek ve biri dişi olmak üzere üç adet Arap atı, Osmanlı olağanüstü elçisi, süvari miralay bir yaver ile gönderilir.¹²³ İstanbul'dan gemi ile yola çıkarılan atlar, Odesa'dan trene yüklenir. Bir haftalık yolculuktan sonra heyet, Württemberg'e ulaşılır. Tren istasyonunda onları kral ahırının müdür yardımcısı karşılar.

Üçüncü gün heyet, kralın ikamet ettiği Stuttgart şehrine iki saat uzaktaki köşke davet olunur. Yemekten önce huzura kabul olunurlar. Kral kendisine hediye olarak gönderilmiş atları çok beğendiğini ve bundan dolayı son derecede memnun olduğunu belirtir. Bu konudaki teşekkürlerini ve olağanüstü saygılarının padişaha iletilmesini ister.

Bu sırada Württemberg Kralı, padişahın olağanüstü elçisi olan miralaya, Crone de Friedrich Nişanı'nı, kendi eliyle verir. Miralayın yanında olan seyislerin her birine de madalya ile 20'er lira verir. Ardından yemek için sofraya geçilir. Bu sırada kraliçe ile kralın kızı prenses, gayet hayvan meraklısı olduklarından söz ederek atları gidip gördüklerini ve her bakımdan beğendiklerini söylerler.¹²⁴

Almanya konusundaki son örneğimiz, 1901 yılına ilişkindir. Alman İmparatoru'nun oğlu İstanbul'da iken padişah kendisine bir Arap atı hediye eder. Bu at önce, Osmanlı olağanüstü elçisi miralay tarafından Alman İmparatoru'na takdim edilir. İmparator da atı, oğluna verir. Prens sevinci sınırsızdır: *"Bu kadar güzel ve a'lâ bir ata mâlikiyetimden dolayı, fevkal'âde memnûn olduğumu, pâdişâha bildirmenizi ricâ eder, hakkımdaki bu davranıştan dolayı çok teşekkür ederim."*¹²⁵

Romanya

Arap atının değerli bir hediye kabilinde diplomatik hadiselerde araç olarak gittiği saraylardan biri de Romanya Kralı'nın sarayıdır. 1887 yılında Osmanlı Sarayı'ndan Bükreş'e, iki güzel at heyet eşliğinde bir binbaşı ile birlikte gönderilir. Bu hediyeden çok memnun kalan kral, padişaha teşekkür mektubu yazar. 31 Ağustos 1887 tarihli bu mektupta kral, bu konudaki sevincini dile getirdikten sonra, kendisi ve ülkesi için ortaya konulan duygulardan dolayı çok teşekkür eder.¹²⁶

123 BOA, Y.EE. 5/46.

124 BOA, Y.PRK.MYD. 14/15.

125 BOA, Y.A.HUS. 423/23.

126 BOA, Y.EE. 62/29.

Japonya

Arap atının en uzun yolculuğu, Japonya İmparatoru'nun sarayına gidişi ile ilgilidir. 1891 yılında, Osmanlı Sarayı'ndan dört adet Arap atı, 54 gün süren bir vapur yolculuğu ile imparatora takdim edilir. Ancak bu takdimden önce 14 Temmuz 1891 tarihinde Japonya Bahriye Nezareti'ne telgraf ile bilgi verilir.¹²⁷ II. Abdülhamid'in olağanüstü elçilik heyetleriyle birtakım hediyeleri dünya liderlerine göndererek geliştirdiği diplomaside birçok kere Arap atı baş roldedir.

Japonya örneğinde konunun güzel yönü, atları götüren olağanüstü elçi sıfatıyla yüzbaşının yolculuk gözlemlerini de paylaşmasıdır. Bu yolculukta onun yanında başka görevli yoktur. Çünkü Japonya'ya gidip gelen gemiler, büyük posta vapurlarıdır. Bunlar mevsim koşullarına bakmayarak gittikleri gibi özel ahırları ile hayvanlara bakmayı da üstlenirler. Yüzbaşının serüveni kendi ifadeleri ile şu şekildedir:¹²⁸

“14 Mart Çarşamba günü akşamüzeri İstanbul'dan vapura binerek, 21 Mart'ta Fransa'nın Marsilya Şehri'ne ulaştım. Atları Ekstrem Orient'in Sagalin adlı vapuruna yüklettim. Ertesi günü akşamında, İskenderiye'ye doğru hareket ettik.

28 Mart'ta İskenderiye'ye vardık. Vapur 4 saat kadar durarak, posta ve yolcuları aldı. Daha sonra Port Said'e ulaştık. Burada da kömür almak üzere birkaç saat bekledik. Ardından Süveyş'e doğru hareket edildi.

30 Mart sabahı Süveyş'e vardık. Gece yarısı hareket olunarak, sabah Kızıl Deniz'e girdik. Kızıl Deniz'den geçerken, dayanılmaz bir sıcaklık ile karşılaştık. Hele gün ortasında, bu sıcaklık daha da artarak 45 dereceyi buldu. Birçok yolcu bu durumdan rahatsız oldu.

3 Nisan günü Aden Limanı'na girdik. Burada iki gün bekledik. 7 Nisan'da, yine çok yoğun bir sıcaklık ortamında, Aden Körfezini geçerek Umman Denizi'ne girdik. Seylan Adası'na ulaşmak yedi gün sürdü.

11 Nisan günü, Bengal Körfezi'ndeki Singapur Şehri'ne doğru hareket ettik. Ertesi gün, Çin Denizi'ne doğru yola çıktık. 16 Nisan'da Fransa sömürgelerinden Saygon'a ulaştık.

Saygon'da gördüğüm şiddetli sıcakları hiçbir yerde görmedim. Belki sahilde serin rüzgar bulurum diyerek karaya çıktım. Ümidim boşa çıktı. Bari daha kolay soluk alırım diye vapura döndüm. Yazık ki bir değişiklik görmedim. Vapurumuz burada, 48 saat bekleyecekti. Bundan istifade ile atları karaya çıkararak, üç kez gezdirdim. Bu gezdirme, atlara iyi geldi.

Ertesi günü Yangsu nehrinden tekrar geçerek, 21 Nisan'da Hong Kong'a ulaştık. Bir gün sonra Hong Kong'tan ayrıldık.

3,5 gün sonra ve 25 Nisan'da, Çin limanlarından Şanghay'a ulaştık. Çevredeki sürekli sis ve duman, ulaşımı çok tehlikeli yapıyordu. Çünkü Çin denizleri dağıtılmış gibi birtakım kayalar ve küçük adalarla dolu olup, sis ve duman ortamında ilerlemeye, adeta yoklaya yoklaya izin veriyordu.

127 BOA, Y.MTV. 52/26.

128 BOA, Y.PRK.TŞF. 3/25.

İki günlük yolculuktan sonra, Japonya Denizi'nin girişindeki Asfer Denizi'ne vardık. Japonya Denizi'nde her ne kadar sis ve duman yok idiyse de deniz içinde bulunan bir takım kum yığıntıları, bu bölge sularını bilmeyen kaptanların işini, çok zorlu kılıyordu. 28 Nisan'da Kobe'ye ve ertesi gün Yokohama'ya ulaştık.

Limana yanaşır yanaşmaz, imparatorun ahır emiri vapura gelerek beni karşıladı ve 'hoş geldiniz' dedi. Bu sırada atlar, büyük mavnalara konularak gümrüğe çıkarıldı. Yokohama'da bir gün kaldım ve 30 Nisan'da, imparatorun ahır emiri ile birlikte, trene binerek Japonya'nın başkenti Tokyo'ya gittim. Bir saray görevlisi istasyonda karşılayarak, imparator adına 'hoş geldiniz' dedi. Ardından beni, imparatorluk sarayına bağlı, Hotel Emperyal'e yerleştirdi.

Bu sırada imparator, başkente sekiz saat uzaktaki Kyoto şehrinde olup 14 Mayıs'ta dönecekti. Ben de onun gelişini beklemek zorundaydım. Bu sürede bir saray görevlisi, bana Tokyo'nun görülecek yerlerini gezdirdi. Bu bağlamda; müze, askeri okullar, bitki bahçeleri ile silah, cebehane, ipek ve kağıt fabrikalarını gördüm.

İmparatorun başkente dönüşünden sekiz gün sonra kabul olundum. Bir saray arabası ile otelden alındım. Kabul sırasında imparatorun sağında ve solunda, mülkiye ve askeriye memurları vardı. Ben padişahın, duygu ve sevgilerine bir kanıt olarak, dört Arap atını hediye olarak gönderdiğini söyledim. İmparator da padişahın bu davranışına teşekkür ederek, hediye ettiği atların çok değerli olduğunu ve ömrü oldukça hatırlayacağını söyledi.

Ertesi gün imparatorluk sarayında, benim için bir ziyafet verildi. Bu ziyafette, Japonya'nın üst düzey protokolünden, 20 kadar bürokrat vardı. Yemek masasında beni, imparatorun karşısına oturtmuşlardı. 1,5 saat süren yemek süresinde imparator; güzel ve teşekkür yüklü sözler söyledi. Yemekten sonra imparator, özel dairesine çekildi. Bu sırada bana, Trezor Sakre nişanının 3. rütbesi verildi.

Ben buradakiler ile vedalaştım ve iki gün sonra da imparatorun izin isteyerek tren ile Kobe'ye gittim. Oradan vapura binerek İstanbul'a geldim. 30 Temmuz 1891"

Sırbistan

Balkan ülkeleri içerisinde, Arap atı hediye edilenlerden biri de Sırbistan'dır. Osmanlı Sarayı'ndan çıkarılan atlar trene konularak bir amir ve bir seyis ile birlikte Belgrad'a gider. Sırbistan Kralı bu hediyelerden son derece memnun olur, teşekkür eder.

Bu memnuniyetinin göstergesi olarak da kral sarayına mahsus amire bir altın madalya ve seyise de bir gümüş madalya verir. Ayrıca kral, bu iki görevli arasında paylaşılmak üzere 50 adet Fransız altını verir. Görevliler yine tren ile İstanbul'a dönerken, Sırbistan Hariciye Nazırı da Belgrad'daki Osmanlı elçisini ziyaret eder. 31 Ağustos 1893 tarihli bu görüşmede nazır, kralın padişaha tekrar tekrar teşekkür ettiğini vurgular.¹²⁹

Sırbistan Kralı'na ikinci kez Arap atı gönderilmesi, Mayıs 1907'de gerçekleşir. Osmanlı Sarayı'ndan hazırlanan iki Arap atı, Sırbistan Kralı'na bir mektup ve nişanlar ile birlikte dört kişilik olağanüstü elçilik heyeti eşliğinde, 22 Mayıs'ta yola çıkar. İki gün sonra Belgrad'a

129 BOA, Y.MTV. 82/9.

ulaşan treni, istasyonda kralın yaveri karşılar. Saraydan gönderilen araba ile Grand Hotel'e gidilir. Atlar ve koşum takımları da saray görevlilerine teslim edilerek kralın ahırına gönderilir.

25 Mayıs'ta sarayda kabul töreni kararlaştırılır. Ancak kralın rahatsızlığı yüzünden, bu kabul iki gün sonraya ertelenir. 27 Mayıs günü saat 11'de Osmanlı heyeti ve elçisi, üniformalarını giymiş olarak saraydan gönderilen araba ile kralın huzuruna çıkarlar.

Kral kendilerini karşılar. Padişahın mektubu takdim edildikten sonra, elçi de bir konuşma yapar. Elçinin konuşmasında, krala “*murassa 'iftihâr*”, iki prenze birer “*murassa 'Osmani*” ve prensese de “*murassa 'şefkat*” nişanlarını, padişahın gönderdiğini söyler. Ayrıca elçi, kral ve prens, müzehhep takımlarıyla halis cins iki Arap atının hediye edildiğini belirtir. Ardından nişanlar takdim edilir.

Bundan sonra kral, gönderilen atlar ve nişanlardan dolayı son derece memnun olduğunu ve derin teşekkürlerini dile getirir. Kendilerini, sarayda akşam yemeğine davet eder. Rahatsızlığı henüz geçmediği için yemeğe katılamayacağından dolayı özür diler. Sonrasında Osmanlı elçiliğine gidilir. Bu sırada kral tarafından St. Sava nişanları ve madalyalar gönderilir.

Aynı günün akşamı saat 8'de kral sarayında ziyafet verilir. Burada kralı temsilen bir prens, bir prenses ve erkan-ı harbiye başkanı konukları karşılar. Yemekte daha çok, Sırbistan'ın Bulgaristan ile olan ilişkileri konuşulur. Yemek üç saat sürer. Ertesi günü Osmanlı elçilik heyeti kralın yaveri tarafından tren istasyonuna kadar uğurlanır.¹³⁰ Sırbistan örneğinde de atlar, Osmanlı diplomatik hamlelerinde önemli bir hediye aracıdır.

Rusya

Arap atının gittiği önemli saraylardan biri de Rus Sarayı'dır. Bir süre önce Rusya İmparatoru padişaha kendi ülkesi ürünü olarak Arap atı göndermiştir. 1890 yılında padişah da bir hatıra olarak bu hediyeye karşılık vermek ister. Ancak bu konuda kararsızlık yaşanır. Çünkü seçeneklerden biri erkek-dişi at, öbürü eski silahtır.

Konuyu netleştirmek için Rus elçilik baştercümanı saraya çağrılır. Kendisinin bu konuyu, elçiden öğrenmesi istenir. 25 Şubat 1890 tarihinde yeniden saraya gelen baştercüman, önce karşılık vermeye gerek olmadığını söyler. Sonrasında da eğer mutlaka bir hediye gönderilmesi arzu ediliyor ise Arap cinsinden birer erkek-dişi atın imparatoru çok mutlu edeceğini açıklar.¹³¹

Aynı yıl, Grandük Nikolay'nın oğlu için iki Arap atı söz konusu olur. Bu atları Şeyh Nâsir, Beyrut'a göndermiştir. Ancak bunların Rusya'ya gidebilmesi için sarayın izni gereklidir. Rus elçisinin de devreye girdiği bu konuda gerekli izin 3 Temmuz 1890 tarihinde verilir.¹³²

Bir sonraki dönemde Rusya'ya gönderilen Arap atları, insan gibi hüviyetli yani sertifikalıdır. 2 Ocak 1895 tarihinde hediye edilen Arap atlarının dünya markası olarak tavan yaptığı ve deyim yerindeyse, tek taş pırlanta olduğu görülür. Burada önce Şammâr Aşireti kökenli Arap atlarının hüviyetleri verilmektedir. Bunların arşiv belgesi ayrıca ek kısmında sunulmaktadır.¹³³

130 BOA, Y.PRK.ASK., 247/53.

131 BOA, Y.PRK.BŞK. 17/48.

132 BOA, Y.PRK.BŞK. 18/45.

133 BOA, Y.PRK.HH., 28/35.

Adı	Nadide
Cinsi	Kehl Acûz
Cinsiyeti	Dişi
Rengi	Koyu Doru
Doğum Yılı	1886
İrtifai	1,47 m
Yetiştigi Yer	Kağıthâne Harası

Adı	Şahin
Cinsi	Saklavî Cidrâniye/Hamdanî
Cinsiyeti	Erkek
Rengi	Kır
Doğumu	1888
İrtifai	1,49 m
Yetiştigi Yer	Kağıthâne Harası

Bu atların Rus sarayına takdimi konusunda da arşiv belgelerinde ayrıntılı bilgi vardır. Bu nedenle sözü, atları götürmekle görevli olan olağanüstü elçi, padişahın yaveri süvari yüzbaşısına bırakmak gerekir.¹³⁴

“Padişahın isteği üzerine İmparatorun Mabeyn Müşîri Puşkin ile İstanbul’dan ayrılarak, deniz yolu ile Odesa’ya vardık. General beni ve beraberimde bulunan hayvanları evine alarak olağanüstü bir ev sahipliği gösterdi. Aile üyeleri arasında bir ziyâfet verdi. Hayvanların istirahatı için Odesa’da 24 saat bekledik. Sonrasında Petersburg’a doğru yola çıktık.

Petersburg İstasyonu’na varınca, yüzbaşı rütbesinde bir yaver tarafından karşılandık. Getirdiğimiz atlar çarın özel ahırına alındı. Beni de Petersburg’un çar için ayrılan ve en ünlü misafirhanelerinden olan Otel Doropa’da konuk ettiler.

Çarın iş yoğunluğundan dolayı hemen kabul edilemedim. Bu sürede atlar ile ilgilendim. Petersburg’a varışımın beşinci günü otele bir miralay gelip ertesi gün kabul olunacağımı söyledi.

Belirlenen zamanda saraya gittiğimde kabul salonunda General Puşkin vardı. 15 dakika sonra çar geldi. Doğruca bana yaklaşarak ellerini verip iltifatkar bir ifadeyi Fransızca olarak söyledi. Ardından imparatoriçe kabul salonuna girdi ve ellerini verip bir nazik lisan ile hatırımı sordu. Kabul resminde bulunan askerî ricâl, imparatoriçenin el vermesi sıra dışı olduğunu ve bu ise padişah hakkında çar ve çariçenin dostluk duygularının bir özel göstergesi olduğunu bildirdiler.

Kabul töreninden sonra imparatorun emri üzerine atlar yanımda gelen binici ve seyisler tarafından saray bahçesinde gösteri yaptı. Binici önce ata ve sonra kısrağa binerek; imparatorun bakışları önünde,

- 1) Adeta (düz yürüyüş),
- 2) Süratli,
- 3) Dörtnal.

134 BOA, Y.PRK.MYD. 16/8.

Bu hareketlerin yapılması sırasında imparator, hayvanların yaşlarını ve nerede terbiye olduklarını bana sordu. Bu gösteri iki saat kadar sürdü. Atların cinslerinden ve terbiye derecelerinden dolayı imparator çok memnun oldu. Bu konuda padişaha teşekkür etti.

Kabul töreninin akşamında, kaldığım otele gelen bir miralay, bana "St Anne" nişanı ile murassa ' bir yüzük ve seyislere de kordonlu birer altın saat hediye edildiğini söyledi. İki gün sonra bunlar gerçekleşti. Bana hangi renk atların değerli olduğu soruldu. Açık renkliler dedim.

Petersburg'da 20 gün sonra, bu işlem için yapılan masraflar soruldu. Hiçbir şeye ihtiyaç yoktur, padişah karşılıklı denilerek teşekkür edildi. Ertesi günü, çarın padişaha özel mektubunu verdiler. Sonra trenle döndük. 10 Şubat 1895"

İmparator saraylarına olağanüstü elçilik heyetleriyle padişahın bir mektup göndermesi, yaygın bir uygulamadır. Bu kez de padişah teşekkür ve dostluk mesajı içeren bir mektubu, 18 Şubat 1895 tarihinde Rus Çarı'na gönderir.¹³⁵

Osmanlı Sarayı'ndan Rusya'ya tayin edilen elçilik heyetlerinde hediye olarak atın da gönderilmesine dair son örnek, kayıtlara yansıdığı üzere 1901 yılındadır. Bu kez padişah, Grandük Aleksandr Mihayloviç'e kir renkte ve eşine de al renkte iki at gönderir. Bu atlardan o kadar memnun kalırlar ki, grandüşes padişaha bir teşekkür mektubu gönderir.¹³⁶

Amerika Birleşik Devletleri

Arap atının gittiği bir başka saray, ABD Sarayı yani Beyaz Saray'dır. 1909 yılında ABD Başkanı ile Padişah, birbirlerine karşılıklı olarak at hediye ederler.¹³⁷ Ancak daha ilginç olan şey 11 yıl öncesine ilişkindir.

Osmanlı Sarayı'nda, Amerika Hükümeti'nin güzel at yetiştirmekte olduğu duyulunca, oluşturulan olağanüstü heyet bir yaver başkanlığında ABD'ye gönderilir ve atları inceler. Bu inceleme sonucunda, 11 Temmuz 1898 tarihinde verdiği bilgi şöyledir:

"Kentucky Eyaleti'nde dört cins at vardır. Bunlardan değerli olan ikisi, Arap atından türetilmiştir. Bu atlar Rishors ve Tirotin olarak anılmakta olup, yarış atlarıdır. Ötekiler hantal ve ağır yük için kullanılır.

*Bu atlar pek makbul ise de burada bulmak çok zor. Ayrıca bakımları çok masraflı ve gayet nazik beslediklerinden, uzun yolculuğa dayanacakları kuşkuludur. Sigorta edildiği halde, nakli zor görünmektedir. Bunların bir çifti 1.000 liradır. Arabistan'daki atlar ise, 200-300 liradır. Buradakiler o atların, karşılığı olamaz. Burada atlar çok pahalıdır. New York'ta Fox Hall adlı yarış tayının fiyatı, 10.000 liradır."*¹³⁸

135 BOA, Y.PRK.NMH. 6/43.

136 BOA, Y.PRK.PT. 21/59; BOA, Y.PRK.TŞF. 6/52.

137 BOA, Y.PRK.TKM. 53/14.

138 BOA, Y.PRK.HH. 30/55.

4) Yarışlarda Arap Atı

Burada Arap atı, arşiv belgelerinin içeriğine göre iki grupta ele alınacaktır. Çünkü buradaki yarış iki türdür. Birincisi sergi yarışı, ikincisi koşu yarışıdır. Önce sergi yani beğeni yarışı sunulacaktır.

Sergiler

1850'li yıllar ile birlikte, uluslararası ilişkilerde sergi kavramı gündeme girer. Bundan amaç, ülkelerin sanayi ürünleri ve üretim araçlarının tanıtılmasıdır. 1851 yılında Londra'da açılmıştır. Daha sonra sırasıyla 1853 New York, 1855 Paris, 1862 Londra, 1863 İstanbul sergileri düzenlenir. Osmanlı Devleti bunlardan New York Sergisi'ne nakliye masraflarının çok yüksek olması yüzünden katılamaz.¹³⁹

Bundan 40 yıl sonra, sergilerin içeriği genişler ve atlar da gündeme gelir. Burada önce Osmanlı Devleti'nin Arap atları ile katıldığı sergiler söz konusu olacaktır:

	Yıl	Sergi
1	1890	Paris
2	1893	Şikago
3	1900	Paris

17 Eylül 1890 tarihli belgeye göre Paris Sergisi'nin Osmanlı At Şubesi'ne gönderilen Arap atları şunlardır:

	Adı	Rengi	Yaşı	Annesi	Babası	Kökeni
1	Hümâme	Kır	7	Ma'neki-Sübile	Ma'neki	-
2	Necm	Kır	5	Kehle'l-Cevz	Saklavî Cidrân	Necd'de Mevaca
3	Nahir	Ala Koyu	7	Saklaiye-Cidrân-İbn-i Zevbine	Küheylân El-Vâsi'	Anze Aşireti'nden Fezan Kabilesi
4	Hacuri	Açık Doru	7	Kehle	Küheylân	Kütü'l-ammâre'de Rebiye Kabilesi
5	Bihtek	Ala Kır	6	Saklaviye	Übyân	-
6	Mazlum	Ala Kır	5	Kehle	Küheylân-Karuş	Necd'de Sahyâ Kabilesi'nden Çahâcîre Aşireti
7	Üçüncü Saklaviye	-	-	Kehle	Saklaviye	Şammâr Aşireti
8	Kudüv	Ala Kır	5	Übyân	Küheylân	Şammâr Aşireti
9	Kurya	-	-	Ma'neki	Hemdân	Necd
10	Dehmân-Şumiman(?)	Siyâh	5	Şuime	Dehmân	Şammâr Aşireti'nden Curye Kabilesi
11	Gövişan	Kır	8	Göbişe	Ma'neki	Şammâr Aşireti
12	Hemdân Sıhrî	Kır	5	Hemdâniye Sıhrî	Hedbân	Es-Say(?)
13	Dehmân Ş2mil	Ala Kır	11	Dehimü'l-Amri(?)	Hedbân	Cebel-i Şammâr

139 Aziz Tekdemir; "1867 Paris Sergisi ve Sultan Abdülaziz'in Sergiyi Ziyareti", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 6, Temmuz-2013, s. 2.

İkinci sergi, 1893 yılında ABD'nin Chicago şehrinde gerçekleşir. 7 Ocak 1893 tarihli belgeye göre bu sergide, Osmanlı At Meydanı adı ile bir bölüm kurulur. 40 yıl önce ABD'ye ürün gönderemeyen Osmanlı ülkesinden, bu kez 40 Arap atı ile sekiz Hecin devesi götürülür.

Ancak bu gidişin asıl etkeni, Arap atının bir dünya markası olduğundandır. Ayrıca bu hayvanları, devletin kendisi de göndermez. Bu projeyi, Akka ahalisinden Râci Efendi üstlenir. Bu zorlu uğraşından amaç, atları dünya piyasasına tanıtmak ve daha sonra da pazarlamaktır.

Arap atının yurt dışına çıkarılması yasak olduğu için bu konuda birçok bürokratik işlem vardır. Ancak bu engeller devletin izni ile aşılar. Bunun üzerine Suriye ve Beyrut vilayetlerinden cins ala at ve hecinler tedarik edilir. Yerel yönetimler yardımcı olduğu gibi yol boyunca jandarmalar ve Beyrut Limanı'ndan çıkışta, gümrük memurları da yardımcı olur. ABD'ye iki subay eşliğinde Arap atı ve Hecin devesi gönderilir.¹⁴⁰

Arap atının yurt dışına çıktığı ilk sergi olduğu gibi son sergi de Paris'tir. Ancak gerek bundan önceki Chicago ve gerekse ikinci Paris sergileri için belgelerdeki bilgi, ilkindeki kadar ayrıntılı değildir.

Buna göre 1900 yılında Paris Sergisi'ne, Çifteler, Sultansuyu ve Veziriye çiftliklerinden altı erkek ve beş dişi at gönderilir. Bu Arap atları, bir altın, bir gümüş ve bir de bronz madalya kazanır.¹⁴¹

Sergi konusunu kapatmadan önce İstanbul'da açılması düşünülen bir sergiye de değinmek gerekir. Buna göre 1892 yılında padişah vilayetlerden gelecek atlar ile başkentte ülke dışında olduğu gibi bir sergi açılmasını ister. Bu düşünce, tüm vilayet ve mutasarrıflıklara bildirilir. Bu konuda ancak Ankara'dan 50-60, İzmir'den 7 ve Diyarbakır'dan 6 at gönderileceği zikredilir.

Adana, Bağdat, Basra, Halep, Konya, Yemen, Suriye, Cezâyir-i Bahr-i Sefid, Kosova, Ma'mûretü'l-azîz, Edirne, Manastır, İşkodra, Selanik, Trabzon, Hüdâvendigâr, Kastamonu, Van ve Yanya vilayetleri ile Çatalca, Biga ve Kudüs mutasarrıflıkları da "*burada sergiye lâyük at yoktur*" bilgisini paylaşır. Ayrıca yerel halkın bu konuya ilgi göstermediği de belirtilir.¹⁴²

Koşular

Binlerce yıldır insanın en yakın dostu olan at, aynı zamanda onun eğlence ve heyecan kaynağıdır da. Bunlardan ilki cirit oyunu ise ikincisi at koşusudur. Ancak bu koşular, günümüzde olduğu gibi müşterek bahis türünden değil at yetiştiriciliğini özendirme içindir. Bu yarışlar yurt içinde ve yurt dışında yaygınlaştıkça bahis oynamak da ardından gelir.

Burada önce ülke içinde ve sonra da ülke dışında yapılan koşular verilmektedir. Arap atının katıldığı açıkça belli olmayan bu koşular yalnızca anılmakla yetinilecektir. Ülke içinde yapılan koşuların, yılı ve şehri şöyledir:

140 BOA, İ.HUS. 6/56; BOA, Y.A.HUS. 266/151; 267/87; 272/78.

141 BOA, Y.PRK.TKM. 44/4; BOA, Y.MTV. 207/15.

142 BOA, Y.A.HUS. 258/62.

	Yıl	Yer
1	1864	İstanbul ¹⁴³
2	1868	İzmir ¹⁴⁴
3	1901	İzmir ¹⁴⁵
4	1903	Sivas ¹⁴⁶
5	1904	Diyarbakır ¹⁴⁷
6	1904	Yozgat ¹⁴⁸
7	1904	İstanbul ¹⁴⁹
8	1905	Manisa ¹⁵⁰
9	1906	İstanbul ¹⁵¹
10	1907	Sivas ¹⁵²

Ülke dışında yapılan koşuların yılı ve şehri de şu şekildedir:

	Yıl	Yer
1	1881	Londra ¹⁵³
2	1883	Paris ¹⁵⁴
3	1894	Londra ¹⁵⁵
4	1894	Paris ¹⁵⁶
5	1897	Paris ¹⁵⁷
6	1902	Torino ¹⁵⁸

Ülke dışındaki koşularda başarı kazanan atların İstanbul'a bildirilmesi, ilk bakışta anlamsız görünebilir.¹⁵⁹ Bunun anlamı ise bu koşulara katılan atların Arap atı olmasıdır. Bu durum en azından, 1894 yılındaki Paris Koşusu'nda açıkça görülür. Bu konunun ayrıntısı şöyledir:

“1894 Mayıs sonunda, Londra'da yapılan at koşusuna, 10.000 lira ödül konulur. Bu koşuda ikinci gelen Mc Bax adlı atı, Rumeli Demiryollarını yapan Baron Hirsh, 18.750 liraya satın alır. Ardından 17 Haziran 1894 Pazar günü, Paris'te koşu düzenlenir. Bu koşunun ödülü de

143 BOA, İ.DH. 532/36868.

144 BOA, ŞD. 3218/6.

145 BOA, Y.PRK.ASK., 169/42.

146 BOA, Y.PRK.UM., 65/45.

147 BOA, Y.A.HUS. 471/82.

148 BOA, Y.A.RES. 125/105.

149 BOA, Y.PRK.ASK., 220/70.

150 BOA, Y.PRK.UM., 75/71.

151 BOA, ZB. 470/50.

152 BOA, ŞD. 1815/13.

153 BOA, Y.MTV. 160/167.

154 BOA, Y.PRK.EŞA. 33/23.

155 BOA, Y.PRK.HH., 27/68.

156 BOA, Y.PRK.HH., 27/68.

157 BOA, Y.PRK.PT. 13/74.

158 BOA, Y.A.HUS. 428/15.

159 BOA, Y.PRK.PT. 13/74.

10.000 liradır. Bu koşuda İngilizlerin favorisi, Mc Bax adlı attır. Ancak bu at, İngilizlerin üzecek biçimde, koşuda ikinci gelir. Birinciliği ise, 'Dolmabaçe' adındaki Fransız atı kazanır."¹⁶⁰

Bu giriş bilgisinden sonra Arap atının öne çıktığı ve hatta koşuların onun üzerine yapıldığı bilgiye geçilebilir. Bu yarışların yılı ve yeri de şöyledir:

	Yıl	Yer
1	1888	İstanbul ¹⁶¹
2	1892	İskenderiye ¹⁶²
3	1894	İskenderiye ¹⁶³
4	1894	Beyrut ¹⁶⁴
5	1897	Mısır ¹⁶⁵
6	1903	Erzurum ¹⁶⁶

1888 yılında yapılan İstanbul Koşusu'nun programı şöyledir:

Koşu	Katılım Şartı	Metre	Ödül
1	4 Yaş Üstü Arap Atı	3.500	200 lira
2	Halis Arap Bargîri	3.500	Altın Kupa
3	Subay Bargîri	2.500	Süslü Silah
4	3-4 Yaş Arap Tayı	2.500	100 lira
5	Yabancı At	4.000	100 lira
6	Anadolu Bargîri	3.500	60 lira
7	Rumeli Bargîri	2.500	40 lira
8	Sürtücü Bargîri	3.500	50 lira
9	Rahvan	2.000	50 lira

Bu yarış için konulan ödülün ilk üç koşu ayağını padişah, dördüncüyü Osmanlı Bankası, beşinciyi Sport Oriental Cemiyeti, altıncıyı Club de Commerce Cemiyeti, yedinciyi Rumeli Demiryolu Kumpanyası, sekizinciye İstanbul Belediyesi ve dokuzuncuyu da Yarış Komitesi karşılar.

Bundan sonra öne çıkan koşu, İskenderiye'de yapılandır. Ancak Mısır, 10 yıldır İngiliz işgali altındadır. Bu yüzden burada yapılan koşular, Mısır'ın kendinden değil, İngiliz etkisindedir. Bunun başka bir örneği, sonraki bölümde Mısır için Arap atı satın alan, İngiliz subaylar konusunda da görülür.

Ancak burada, ilginç bir ayrıntı vardır. 1894 yılında İskenderiye'deki yarışa, tüm bürokratik işlemler yapıldıktan sonra iki at gönderilir. Burada ilginç olan halifenin, saltanatın devlet ve ülkenin hukuk ve menfaatinin bu iki Arap atı üzerinden sağlanmasıdır.¹⁶⁷

160 BOA, Y.PRK.HH., 27/68.

161 BOA, Y. PRK.M. 2/72.

162 BOA, Y.A.HUS. 266/146.

163 BOA, Y.A.HUS. 312/53.

164 BOA, Y.PRK.SRN. 4/91.

165 BOA, İ.RSM. 7/12.

166 BOA, ŞD. 1523/20.

167 BOA, Y.A.HUS. 312/53.

Bu konuda önemli bir koşu, 1894 yılında Beyrut'ta yapılandır. Bu koşu da İskenderiye'den esinlenerek uygulanır. Hazırlanan nizamname, Circle d'Orient adı altında etkinlik gösterir. Bu amaçla, 39 maddelik bir nizâmname hazırlanır. Bu konu artık şirket düzeyindedir: Toplamda 66 üyesi olan bu şirketin içinde İtalya Konsolosu, İngiltere Konsolosu, İspanya-Portekiz Konsolosu, Osmanlı Bankası Müdürü ve Fransa Konsolosu da yer alır.¹⁶⁸

1897 yılında, Mısır'da yapılacak at koşusu için üç Arap atının istenmesi, iki açıdan önemlidir. İlki en baştan beri vurgulandığı gibi Mısır'da Arap atının olmadığıdır. İkincisi de bu isteği yapan kişi, Ajans Havass'ın müdürüdür.¹⁶⁹

Arap atının katıldığı koşu için son örnek Erzurum'dur. 1903 yılında yapılan bu koşudan amaç, halkı güzel at yetiştirmeye özendirmezdır. Koşu üç sınıf üzerinde planlanır:¹⁷⁰

- 1) Arap atları,
- 2) Dört yaş üstü kısraklar,
- 3) Dört yaş altı taylar.

Burada Arap atından, “*dünyanın her tarafında nâ'il-i müsâbaka mazhar-ı mükâfât*” denilerek övgü ile söz edilir. Ancak Erzurum ve çevresinde Arap atı çok azdır. Bu yüzden birinci koşuya Arap ve Türk atlarının birlikte katılması kararlaştırılır.

5) Paylaşılmayan Arap Atı

Arap atı yetiştirmenin ne kadar zor ve zahmetli olduğu, At Kültürü'nde Arap Atı kısmında açıklanmıştı. Burada ise artık bir dünya markası olan bu ata sahip olmak için çeşitli ülkelerin nasıl çaba gösterdikleri anlatılacaktır. Çünkü bu emsalsiz atın Osmanlı ülkesindeki ikinci derecede cins ve yarı cins olanları bile değerlidir. Bunlar Acem, Anadolu, Çerkez, Kürt, Macar, Türkmen ve diğer atlar ile çiftleştirilerek elde edilen yeni cinslerdir.¹⁷¹

Arap atının paylaşılması daha doğrusu paylaşılabilmesi, 1880'li yıllar ile birlikte artış gösterir. Bu atın çoğaltılması için elbette önceki dönemlerde de çiftlikler kurulur ve bu konuda çaba gösterilir. Ancak henüz yeterince tanınmadığı için Arap atı adı öne çıkmaz. Sonrasında ise adı açıkça Arap Çiftliği olan üretim merkezleri kurulur. Bunlar içinden belirlediklerimiz şunlardır:

168 BOA, Y.PRK.SRN. 4/91; BOA, Y.PRK.UM. 31/7.

169 BOA, İ.RSM. 7/12.

170 BOA, ŞD. 1523/20.

171 BOA, Y.PRK.TKM. 19/15.

	Yıl	Arap Çiftliği
1	1879	Mihaliç/Bursa ¹⁷²
2	1888	Irak ¹⁷³
3	1905	Hamra ¹⁷⁴
4	1912	Arnavutköy/İstanbul ¹⁷⁵
5	1917	Menemen/İzmir ¹⁷⁶

Yukarıdaki tabloda yer alan Hamra Çiftliği, ötekilerden farklı olmalıdır. Çünkü onlar, sonradan kurulan çiftliklerdir. Hamra için verilen 1905 yılı ise bu tarihli belgede yer almış olmasındandır. Aynı durum, 1894 tarihli Müzeyrib Panayırı için de geçerlidir. Arap aşiretleri her yıl burada panayır kurarlar.¹⁷⁷

Osmanlı Devleti'nin Arap atını çoğaltması ilk kez 6 Mart 1870 tarihinde gündeme gelir. Ancak bu konuda diğer devletlerde yapılan uygulamadan örnek olarak söz edilir. Buna göre halkın elindeki dişi atlar uygun erkek atlara çekilerek doğacak taylar terbiye ve ıslah edilecektir. Böylece hem devlet süvari hayvanı elde edecek hem de halk istifade edecektir.

Bu program çerçevesinde, saf kan Arap değil türeme at söz konusudur. Bu amaçla erkek at, Arap kökenli ve 1,40-1,50 m yüksekliğinde olacaktır. Dişi atın cinsi önemli değildir. Bu durumda vilayetlere, erkek Arap atı gönderilmelidir. Bu vilayetler de Edirne, Selanik, Yanya, Tuna, Bosna, Prizren, Hüdavendigâr, İzmir, Ankara, Sivas, Konya, Adana ve Erzurum olarak planlanır. Görüldüğü gibi bunların için de hiç Arap şehri yoktur.¹⁷⁸

Çünkü bu erkek atlar, Bağdat, Halep ve Suriye gibi Arap şehirlerinden gelir. 16 Mart 1876 tarihinde bu atlar için 3 milyon 550 bin kuruş harcanır. 150 erkek at söz konusu olduğuna göre, bir Arap atının bedeli 23.000 kuruş olmalıdır.¹⁷⁹

Burada ilginç bir durum, Trablusgarp ile ilgilidir. Bir Arap toprağı olduğu için burada da at yetiştirilmek istenir. 22 Ağustos 1884 tarihinde Bingazi'den Osmanlı Sarayı'na şu bilgi gönderilir: “*Burada iyi cins at yoktur. Daha önce İstabl-ı Âmire'den, ba'zı vilâyetlere, iyi cins at gönderildiği hâlde buraya gönderilmemiştir.*”¹⁸⁰

Ancak asıl sorun bu değildir. Asıl sorun konu 17 yıl sonra yeniden gündeme geldiğinde anlaşılır. Buna göre Trablusgarp'ta at çok ise de onlar adi, orta ve çoğu kısadır. Taşıma işi develer ile sınırlı olduğundan bu atlar yalnızca binek hayvanı olarak kullanılır. İyi bir at yetiştirmek için arpa gerekir. Oysa burada, arpa yoktur. Bu yüzden de Trablusgarp atlarının değeri, 5 liradan aşağıdır.¹⁸¹ Böylece Trablusgarp projesi de başarısız olur.

172 BOA, İ.ŞD., 46/2513; BOA, ŞD. 99/39; 113/19; 191/57.

173 BOA, Y.PRK.ASK., 45/22.

174 BOA, Y.MTV. 279/141.

175 BOA, ŞD. 83/15.

176 BOA, ŞD. 2743/2; 1448/39.

177 BOA, İ.HUS. 22/29.

178 BOA, ŞD. 2077/57.

179 BOA, ŞD. 261/34.

180 BOA, ŞD. 307/19.

181 BOA, Y. PRK.A. 12/58.

Arap atı neslinin bozulmaması ve çoğaltılması için konunun uzmanı olan kişiler sarayı bilgilendirir. Örneğin 9 Eylül 1888 tarihinde şu bilgi paylaşılır: Şam'ın 3 saat doğusundaki boş arazide ve havası ağır bir bataklık bölgesinde at yetiştirilmesi düşünülmektedir. Oysa bu bölge deniz kıyısında olmalıdır. Suriye sahilindeki Sur Kasabası civarındaki Resülayn bu konuda çok uygundur. Urban ve aşiretlerden satın alınacak 5-6 aylık taylar ile Arap atı çoğaltılabilir.¹⁸² Bu konudaki göstermelik programlar da tam bir fiyasko ile sonuçlanır.¹⁸³

Bu değerlendirmeden sonra, Arap atını paylaşma yarışına geçilebilir. Bu paylaşım, Arap atını kendi ülkesindeki çiftliklerde çoğaltmak ya da bu zahmete katlanmadan, süvari askerinin ihtiyacını gidermek için yapılır. Bu da satın alarak ve kaçak yoldan gerçekleşir.

Yüzyıllar boyunca at stratejik önemde olduğu için başka bir ülkeye satışı yasaktır.¹⁸⁴ Dünya Saraylarında Arap Atı başlığı altında, Osmanlı Sarayı'ndan hediye olarak gönderilen, sayıca az ve diplomatik jest olan Arap atı bilgisi verilmişti. Buna benzer tek örnek Bulgaristan'ın Filibe şehrindeki Sadova Nümune Çiftliği'ne, üç Arap atının hediye edilmesidir.¹⁸⁵

Osmanlı ülkesinden satın alınan Arap atı ise yine sayıca az ve ülke dışına çıkışına izin istenen atlardır. İlgili ülkeler, kendi üretim çiftliklerinde, Arap cinsi at yetiştirme çabasına girerler. Yukarıda belirtildiği gibi önemli olan erkek attır. Bu nedenle özellikle erkek Arap atı satın alırlar.

Aşağıdaki tabloda, Arap atı satın alan ülkeler görülmektedir. Burada çok önemli bir durum dikkat çekicidir. O da dört kez ve birkaç yüz Arap atı satın almak isteyen Mısır'dır. Bu konudaki ilk istek de Mısır'ın İngiliz işgaline girdiği yılın, ertesinde başlar. Yine Mısır için Arap atı satın almaya gelenler de İngiliz subayları olur. Hatta Arap atlarının Gazze'den Mısır'a kaçırılmak istenirken yakalandığını, Kudüs Mutasarrıfı bildirir.¹⁸⁶ Sonuçta Arap atı satın alan ülkeler şunlardır:

	Yıl	Ülke
1	1875	Fransa ¹⁸⁷
2	1883	Mısır ¹⁸⁸
3	1888	İtalya ¹⁸⁹
4	1892	Mısır ¹⁹⁰
5	1892	Romanya ¹⁹¹
6	1894	Bulgaristan ¹⁹²

182 BOA, Y.MTV. 35/7.

183 BOA, ŞD. 320/12; BOA, Y.PRK.AZJ. 35/23.

184 BOA, HAT., 1451/27.

185 BOA, Y.PRK.UM., 13/116; BOA, Y.A.HUS. 222/28.

186 BOA, ŞD. 2289/11.

187 BOA, ŞD. 2411/31.

188 BOA, Y.EE. 128/157.

189 BOA, İ.MMS. 95/4053.

190 BOA, Y.A.HUS. 266/141; 272/17.

191 BOA, İ.HR. 340/34.

192 BOA, İ.MTZ. (04) 17/1098; 17/1111; BOA, İ.RSM. 4/21.

7	1894	Mısır ¹⁹³
8	1895	Rusya ¹⁹⁴
9	1896	Macaristan ¹⁹⁵
10	1897	Bulgaristan ¹⁹⁶
11	1898	Fransa ¹⁹⁷
12	1898	Almanya ¹⁹⁸
13	1901	Mısır ¹⁹⁹
14	1904	Avusturya ²⁰⁰
15	1908	İspanya ²⁰¹

Arap atının kaçak yollardan paylaşımı, çok daha önemlidir. Bu önemi en iyi ortaya koyan da konunun en yakın muhatabı olan Bağdat Vilâyeti'dir. İlk değerlendirme 22 Nisan 1879 tarihtir. Hint tüccarı Arabistan ve Irak'tan at toplayıp, Hindistan'a götürdüğü için cins hayvan değil adı hayvanlar bile azalmıştır. Bu gidişle Arap atının kökünün kuruyacağı açıktır.

Bunu engellemek için 20 Mart 1873 tarihinde yedi yıl süre ile at ihracı yasaklanır ve kaçakçılığı ihbar edene at başına 500 kuruş ödül verilir. Ancak bu önlemler yeterli olamaz. Bunun ilk nedeni çöl ortamında geçen atları kontrol altına almak zordur. Sonra Muhammara'daki İran memuru, her attan 300-500 kuruş alarak, aşırılmasını kolaylaştırmıştır.

Arap atı Hindistan'da, çok değerli olduğundan her yıl canbazlar, daha çok at ihraç etmektedir. Bunun çözümü de dışından iki kat değerli olan ve beş altına alınan erkek Arap atı için serbestçe ihracına izin verilmesidir.²⁰²

Çok önemli olan bu konu, gündemden hiç düşmez. Yine Bağdat Valiliği'nin değerlendirmesi, yaşanan sorunu tüm gerçekliği ile gözler önüne serer. Buna göre öncelikle, Irak'ta yetiştirilen Arap atlarının kaçak yoldan dışarı çıkarılması tam bir hazine zararıdır. Ancak Arap atı Hindistan ve İran'da olağanüstü rağbet görmekte ve birkaç bin liradan alıcı bulmaktadır. Bu değerden dolayı, yerli ve yabancı birçok kişi, bu atın ticareti ile uğraşmaktadır. Sonuçta her yıl Irak'tan en az 10.000 Arap atı ülke dışına götürülmektedir.

Bu atların satışında Anze, Şammâr, El-Ceş'im, Ez-Zayf ve daha sair aşiretler öne çıkar. Bu aşiret üyeleri hurma ve buğday satışı için şehre gittiğinde at ticareti ile uğraşanlardan, az bir paraya taylar satın alır. Bu tayları birkaç yıl içinde besleyip ülke dışında yüksek fiyatla satmaktadırlar.

Bu konuda yasak ve ceza koymak yeterli olmaz. Samave, Hille, Müntefik ve Basra bölgesinde at satışına izin verilmesi, ülke dışına çıkışa kadar uzanır. Çünkü oralardan Kuveyt'e, Hüveyze

193 BOA, Y.A.RES. 73/40.

194 BOA, İ.RSM. 4/34.

195 BOA, İ.HR. 353/24.

196 BOA, İ.MTZ. (04) 19/1252.

197 BOA, İ.HR. 361/9.

198 BOA, İ.RSM. 9/42.

199 BOA, Y.PRK.UM., 53/118.

200 BOA, İ.HR. 394/16.

201 BOA, İ.RSM. 32/24.

202 BOA, ŞD. 2150/64.

ve Muhammara'dan İran'a ve Buşir üzerinden Hindistan'a götürülür. Hindistan'da Arap hayvanlarının çok yaşayamaması, sürekli yeni hayvan satın alımına neden olmaktadır. Bağdat Vâlisi bu konuda devlete aşiretler ile anlaşmasını her yıl 5.000 at ihracının kontrol altında yapılmasını önerir.²⁰³

Ancak Osmanlı Devleti, bu öneriyi ciddiye almaz. Hal böyle olunca da Bombay Şehbenderliği'nden bildirildiğine göre dört ay içinde Bağdat'tan Hindistan'a 900 Arap atı kaçırılır. Çünkü Irak bölgesi geniş olduğu kadar her tarafı açık ve birçok yerleri boş arazidir. Her yerde bekçi ve memur konularak atın kaçırılmasını engellemek gerçekten imkan dışıdır. Ayrıca bu yasa dışı ticaretten, birçok kişi yararlandığı için yasak sözde kalmaktadır.²⁰⁴

Bağdat Vilâyeti, Arap atının ülkeler arası kaçakçılık aracı olmaktan çıkması için başka önerilerde de bulunur. Bu amaçla ihraç yasağından zarar görülmekte olduğundan, Şam ve Halep'te yasağın devamı, ancak Bağdat ve Basra'dan kaldırılması tavsiye edilir. Fakat Osmanlı Sarayı, bu öneriyi kabul etmez ve bir süre daha yasağın devamını ister.²⁰⁵

Bu konuda çok çaba gösteren Bağdat Vilâyeti, son olarak şu değerlendirmeyi yapar: *“Osmanlı askeri için her yıl, Rusya ve Macaristan'dan birçok at satın alınmakta ve ülkenin bayındırlığı için kullanılacak paralar ülke dışına gitmektedir.”*²⁰⁶ *Oysa Anze ve Şammâr aşiretleri, en a'lâ cins at olarak, her yıl 25-30 bin tay yetiştirmektedir. Irak'tan at ihracı yasaklandığı halde, bunların bir büyük kısmı Hindistan'a, İngiltere'ye, İran üzerinden Orta Asya'ya gitmektedir. Oysa bunun doğru yöntemi, devletin bir program çerçevesinde, at yetiştiren aşiret reisleri ile birlikte hareket etmesidir.”*²⁰⁷ Neticede Osmanlı Devleti, elinde bir dünya markası olan Arap atını yeterince değerlendiremez.

Sonuç

Sonuç olarak at, binlerce yıllık birliktelikten sonra, sanayi devrimi ile insanın uzağında kalmaya başlar. Motorlu araçlar için kullanılan *“beygir gücü”* deyiimi, bir zamanlar atın *“çekim gücü”* anısmadır. Ulakların at üzerinde yaptığı iletişim, telgraf haberleşmesi yüzünden, gündemden düşer.

Geçmişteki at ve nal kavramlarının günümüzdeki karşılığı, otomobil ve oto lastiğidir. Ancak önceki kavramlar, kültürel bağlamda içselleşmiştir. Bugün Anadolu şehirlerinde, artık *“nalbantlar çarşısı”* kalmasa da *“nalbantlar başı”* adlı semtler, hala vardır.

Arap atı, Arapların yaşadığı ülkelerin atı değildir. O köken olarak yalnızca Arabistan'ın atıdır ve bir *“dünya markası”*dır. Arap atı bu aşamadan sonra ya büyük çaplı yarışların önde geleni, ya da *“saraylara layık”* bir armağandır. Birçok ülkede kurulan çiftliklerde, Arap ırkından at yetiştirme çabası şaşırtıcı değildir.

203 BOA, Y.PRK.AZJ. 4/5.

204 BOA, ŞD. 2155/43.

205 BOA, İ.MMS. 95/4030.

206 Aslında bu sorun 18 yıldır sürmektedir: BOA, Y.EE. 72/19.

207 BOA, Y.PRK.BŞK. 54/28.

Son söz olarak Arap Dünyası için at, coğrafya özelliğinden dolayı deveden sonra gelir. Bu coğrafyada “*deve yarışları*” da yapılır. Hatta bu düzeydeki bir deve, 25 milyon dolara alıcı bulur. Ancak devenin bu değeri, “*çöl ortamı*” ile sınırlıdır. Aksi takdirde yarış devesi, atın koştığı dünya çapındaki düzlemde, onun arkasından “*nal toplar*”. Arap atının kendisi gibi ününün de geniş bir coğrafyaya yayıldığıнын bir göstergesi olarak, 19. yüzyıl Anadolu halk ozanı Dadaloğlu'nun, şu dizeleri ile çalışmanın noktalanması uygun olur:

*Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eder ırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir*

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar/References

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Asafî Mühimme Defteri (A.DVNSMHM.D.) 95/197.

Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK.) 17/48; 18/45; 54/28.

Cevdet Askeriye (C.AS.) 507/21194; 639/26904; 722/30271; 977/42552; 1121/49672; 1224/54941.

Cevdet Saray (C.SM.) 17/853; 148/7405; 173/8624; 189/9383.

Hatt-ı Hümayun (HAT.) 32/1527; 122/4968; 137/6510; 171/7316; 192/9413; 195/9709; 196/9776; 220/12181; 238/13282; 265/15391; 367/20293; 410/21290; 660/32202; 1170/46293; 1358/53373; 1360/53514; 1361/53594; 1406/56949; 1407/57040; 1408/57121; 1417/57944; 1417/57944; 1451/27; 1467/20; 1509/47.

İrade Bulgaristan (İ.MTZ. (04) 17/1098; 18/703; 19/1252.

İrade Dahiliye (İ.DH.) 532/36868.

İrade Hariciye (İ.HR.) 340/34; 353/24; 361/9; 394/16.

İrade Hususi (İ.HUS.) 6/56; 22/29; 168/4.

İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS.) 95/4030; 95/4053.

İrade Rüşumat (İ.RSM.) 4/21; 4/34; 7/12; 9/42; 32/24.

İrade Şura-yı Devlet (İ.ŞD.) 46/2513.

İrade Yunanistan (İ.MTZ. (01)) 17/1111.

Şura-yı Devlet (ŞD.) 83/15; 99/39; 113/19; 191/57; 261/34; 307/19; 320/12; 852/62; 1448/39; 1523/20; 1815/13; 2077/57; 2150/64; 2155/43; 2166/12; 2289/11; 2388/31; 2411/31; 2743/2; 3218/6.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TS.MA.D.) 890; 2358; 2426; 2691; 3404; 5044; 5903; 6688; 6791; 8492; 8521; 10039; 10055; 10084.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.E.) 319/24; 521/35; 793/24; 812/23; 1286/49.

Yıldız Arzuhal Jurnal (Y.PRK.AZJ.) 4/5; 18/6; 35/23.

Yıldız Askeri Maruzat (Y.PRK.ASK.) 3/11; 45/22; 76/3; 137/93; 169/42; 171/96; 220/70; 247/53.

Yıldız Elçilik Şehbenderlik Ataşemiliterlik (Y.PRK.EŞA.) 33/23.

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE.) 5/46; 62/29; 72/19; 128/157; 138/25.

Yıldız Hazine-i Hassa (Y.PRK.HH.) 21/50; 27/68; 27/68; 27/68; 28/35; 28/35; 30/55.

Yıldız Hususi Maruzat (Y.A.HUS.) 222/28; 258/62; 266/141; 266/146; 266/151; 267/87; 272/17; 272/78; 312/53; 386/5; 423/23; 428/15; 471/82.

Yıldız Müteferrik (Y.PRK.M.) 2/72.

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV.) 35/7; 52/26; 82/9; 160/167; 207/15; 279/141.

Yıldız Name-i Hümayunlar (Y.PRK.NMH.) 2/32; 2/33; 4/66; 6/43; 8/78.

Yıldız Posta Telgraf Nezareti Maruzatı (Y.PRK.PT.) 13/74; 21/59; 23/34.

Yıldız Resmi Maruzat (Y.A.RES.) 73/40; 125/105.

Yıldız Sadaret (Y.PRK.A.) 12/58.

Yıldız Serkurenalık Evrakı (Y.PRK.SRN.) 2/49; 4/91.

Yıldız Tahrirat-ı Enebeviye ve Mabeyn Mütercimliği (Y.PRK.TKM.) 19/15; 28/50; 44/4; 53/14.

Yıldız Teşrifat-ı Umumiye Dairesi (Y.PRK.TŞF.) 3/25; 6/52.

Yıldız Umumi (Y.PRK.UM.) 13/95; 13/116; 14/6; 17/83; 21/97; 31/7; 38/14; 39/50; 53/118; 65/45; 75/71.

Yıldız Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD.) 2/43; 9/43; 14/15; 16/8.

Zabtiye (ZB.) 71/73; 386/114; 470/50.

Literatür

Antalyalı, Ahmet, "Türk Safkan Arap Atlarında Bazı Vücut Özelliklerinin Fenotipik ve Genotipik Parametreleri" Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.

At Kitabı, ed. Emine Gürsoy Naskali, Kitabevi, İstanbul 2017.

Danişan, Sibel, "Arap Atlarında Davranış Temelli Eğitimin Öğrenme Performansı Üzerine Etkisi" Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2017.

Prens Abdullah, Cevâbu's-sâ'il 'Ani'l-hayli'l-asîl, Amman 1936.

El-Emîr Muhammed Alî, Terbiyetü'l-huyûli'l-Arabiyye, Kahire 1935.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Türk Safkan Arap Atı Soy Kütüğü, Ankara 5. cilt (2006-2009), 6. cilt (2010-2013), 7. cilt (2014-2017).

Güçyener Hacı, Özlem, "Farklı Haralarda Yetiştirilen Safkan Arap Atlarında Bazı Fenotipik ve Genetik Parametreler" Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2011.

Hamed el-Câsir, Evvelü'l-mu'ellefât ve evfâhâ ve evsakahâ 'an usûli'l-hayli'l-'Arabiyye, Riyad 1995.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1998.

Pakalın, Mehmet Zeki, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983.

Rzewuski, Waclaw Seweryn, *Sur les chevaux orientaux et provenant des races orientales*, I-II, Varşova Ulusal Kütüphanesi, Varşova 2014.

Tekdemir, Aziz, "1867 Paris Sergisi ve Sultan Abdülaziz'in Sergiyi Ziyareti", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, III/6, (Temmuz 2013), 1-19.

Topaktaş Üstüner, Hacer, "Cumhuriyet Döneminde Osmanlı Elçileri ve Elçilikleri Üzerine Yapılan Çalışmalar", *İÜ Tarih Dergisi*, 81 (2023/3): 227-285.

Şekil, Resim, Tablo ve Grafikler / Figures, Tables and Graphics

Figure 1: Osmanlı Sarayı'ndaki Arap Atları (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Yıldız Arşivi Fotoğraf Koleksiyonu, 779/66,1)

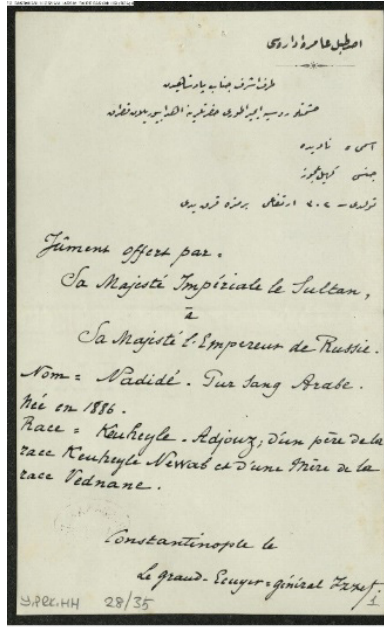
Figure 2: Osmanlı Sarayı'ndaki Arap Atları (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Yıldız Arşivi Fotoğraf Koleksiyonu, 779/66,2)

Figure 3: Osmanlı Sarayı'ndaki Arap Atları (Yıldız Arşivi Fotoğraf Koleksiyonu, 779/66,3)

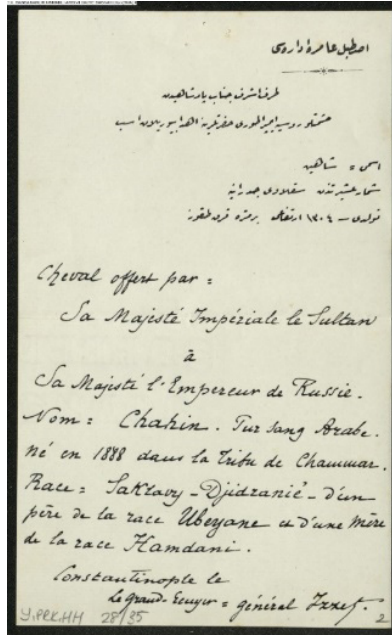

Figure 4: Osmanlı Sarayı'ndaki Arap Atları (Yıldız Arşivi Fotoğraf Koleksiyonu, 779/66,4)

Y.PRK.HH.00028.00035.001

Figure 11: Rusya İmparatoru'na Gönderilen Arap Atı (Y.PRK.HH. 28/35)

Y.PRK.HH.00028.00035.002

Figure 12: Rusya İmparatoru'na Gönderilen Arap Atı (Y.PRK.HH. 28/35)

۵۸۹
 ۱۴۰۶
 ۲۸/۳۵
 ۳۶۵
 ۲۹۶
 ۳۶۲
 ۳۶۴
 ۳۶۶
 ۳۶۸
 ۳۷۰
 ۳۷۲
 ۳۷۴
 ۳۷۶
 ۳۷۸
 ۳۸۰
 ۳۸۲
 ۳۸۴
 ۳۸۶
 ۳۸۸
 ۳۹۰
 ۳۹۲
 ۳۹۴
 ۳۹۶
 ۳۹۸
 ۴۰۰
 ۴۰۲
 ۴۰۴
 ۴۰۶
 ۴۰۸
 ۴۱۰
 ۴۱۲
 ۴۱۴
 ۴۱۶
 ۴۱۸
 ۴۲۰
 ۴۲۲
 ۴۲۴
 ۴۲۶
 ۴۲۸
 ۴۳۰
 ۴۳۲
 ۴۳۴
 ۴۳۶
 ۴۳۸
 ۴۴۰
 ۴۴۲
 ۴۴۴
 ۴۴۶
 ۴۴۸
 ۴۵۰
 ۴۵۲
 ۴۵۴
 ۴۵۶
 ۴۵۸
 ۴۶۰
 ۴۶۲
 ۴۶۴
 ۴۶۶
 ۴۶۸
 ۴۷۰
 ۴۷۲
 ۴۷۴
 ۴۷۶
 ۴۷۸
 ۴۸۰
 ۴۸۲
 ۴۸۴
 ۴۸۶
 ۴۸۸
 ۴۹۰
 ۴۹۲
 ۴۹۴
 ۴۹۶
 ۴۹۸
 ۵۰۰
 ۵۰۲
 ۵۰۴
 ۵۰۶
 ۵۰۸
 ۵۱۰
 ۵۱۲
 ۵۱۴
 ۵۱۶
 ۵۱۸
 ۵۲۰
 ۵۲۲
 ۵۲۴
 ۵۲۶
 ۵۲۸
 ۵۳۰
 ۵۳۲
 ۵۳۴
 ۵۳۶
 ۵۳۸
 ۵۴۰
 ۵۴۲
 ۵۴۴
 ۵۴۶
 ۵۴۸
 ۵۵۰
 ۵۵۲
 ۵۵۴
 ۵۵۶
 ۵۵۸
 ۵۶۰
 ۵۶۲
 ۵۶۴
 ۵۶۶
 ۵۶۸
 ۵۷۰
 ۵۷۲
 ۵۷۴
 ۵۷۶
 ۵۷۸
 ۵۸۰
 ۵۸۲
 ۵۸۴
 ۵۸۶
 ۵۸۸
 ۵۹۰
 ۵۹۲
 ۵۹۴
 ۵۹۶
 ۵۹۸
 ۶۰۰
 ۶۰۲
 ۶۰۴
 ۶۰۶
 ۶۰۸
 ۶۱۰
 ۶۱۲
 ۶۱۴
 ۶۱۶
 ۶۱۸
 ۶۲۰
 ۶۲۲
 ۶۲۴
 ۶۲۶
 ۶۲۸
 ۶۳۰
 ۶۳۲
 ۶۳۴
 ۶۳۶
 ۶۳۸
 ۶۴۰
 ۶۴۲
 ۶۴۴
 ۶۴۶
 ۶۴۸
 ۶۵۰
 ۶۵۲
 ۶۵۴
 ۶۵۶
 ۶۵۸
 ۶۶۰
 ۶۶۲
 ۶۶۴
 ۶۶۶
 ۶۶۸
 ۶۷۰
 ۶۷۲
 ۶۷۴
 ۶۷۶
 ۶۷۸
 ۶۸۰
 ۶۸۲
 ۶۸۴
 ۶۸۶
 ۶۸۸
 ۶۹۰
 ۶۹۲
 ۶۹۴
 ۶۹۶
 ۶۹۸
 ۷۰۰
 ۷۰۲
 ۷۰۴
 ۷۰۶
 ۷۰۸
 ۷۱۰
 ۷۱۲
 ۷۱۴
 ۷۱۶
 ۷۱۸
 ۷۲۰
 ۷۲۲
 ۷۲۴
 ۷۲۶
 ۷۲۸
 ۷۳۰
 ۷۳۲
 ۷۳۴
 ۷۳۶
 ۷۳۸
 ۷۴۰
 ۷۴۲
 ۷۴۴
 ۷۴۶
 ۷۴۸
 ۷۵۰
 ۷۵۲
 ۷۵۴
 ۷۵۶
 ۷۵۸
 ۷۶۰
 ۷۶۲
 ۷۶۴
 ۷۶۶
 ۷۶۸
 ۷۷۰
 ۷۷۲
 ۷۷۴
 ۷۷۶
 ۷۷۸
 ۷۸۰
 ۷۸۲
 ۷۸۴
 ۷۸۶
 ۷۸۸
 ۷۹۰
 ۷۹۲
 ۷۹۴
 ۷۹۶
 ۷۹۸
 ۸۰۰
 ۸۰۲
 ۸۰۴
 ۸۰۶
 ۸۰۸
 ۸۱۰
 ۸۱۲
 ۸۱۴
 ۸۱۶
 ۸۱۸
 ۸۲۰
 ۸۲۲
 ۸۲۴
 ۸۲۶
 ۸۲۸
 ۸۳۰
 ۸۳۲
 ۸۳۴
 ۸۳۶
 ۸۳۸
 ۸۴۰
 ۸۴۲
 ۸۴۴
 ۸۴۶
 ۸۴۸
 ۸۵۰
 ۸۵۲
 ۸۵۴
 ۸۵۶
 ۸۵۸
 ۸۶۰
 ۸۶۲
 ۸۶۴
 ۸۶۶
 ۸۶۸
 ۸۷۰
 ۸۷۲
 ۸۷۴
 ۸۷۶
 ۸۷۸
 ۸۸۰
 ۸۸۲
 ۸۸۴
 ۸۸۶
 ۸۸۸
 ۸۹۰
 ۸۹۲
 ۸۹۴
 ۸۹۶
 ۸۹۸
 ۹۰۰
 ۹۰۲
 ۹۰۴
 ۹۰۶
 ۹۰۸
 ۹۱۰
 ۹۱۲
 ۹۱۴
 ۹۱۶
 ۹۱۸
 ۹۲۰
 ۹۲۲
 ۹۲۴
 ۹۲۶
 ۹۲۸
 ۹۳۰
 ۹۳۲
 ۹۳۴
 ۹۳۶
 ۹۳۸
 ۹۴۰
 ۹۴۲
 ۹۴۴
 ۹۴۶
 ۹۴۸
 ۹۵۰
 ۹۵۲
 ۹۵۴
 ۹۵۶
 ۹۵۸
 ۹۶۰
 ۹۶۲
 ۹۶۴
 ۹۶۶
 ۹۶۸
 ۹۷۰
 ۹۷۲
 ۹۷۴
 ۹۷۶
 ۹۷۸
 ۹۸۰
 ۹۸۲
 ۹۸۴
 ۹۸۶
 ۹۸۸
 ۹۹۰
 ۹۹۲
 ۹۹۴
 ۹۹۶
 ۹۹۸
 ۱۰۰۰

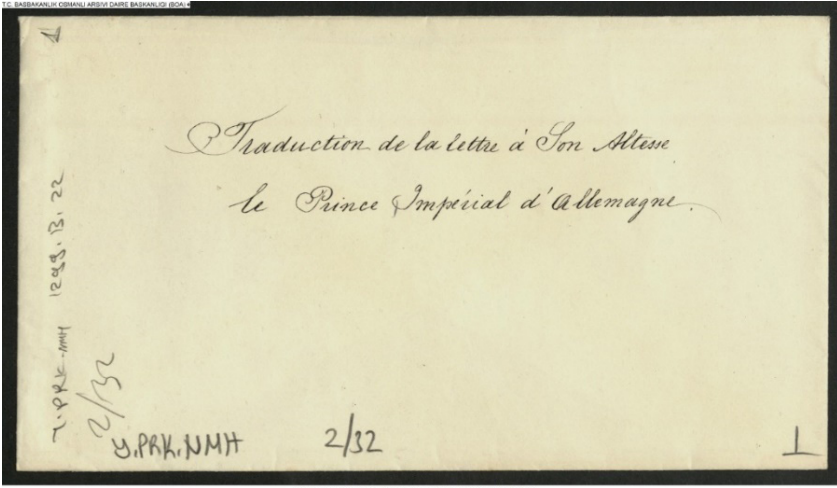
HARAS IMP. DE KIAT-HANÉ
 N° d'ordre 365
 Date de naissance: 28/35
 Sexe: Mâle
 Nom: Chahin
 Race: Akhayan
 Père de la race: Akhayan
 Mère de la race: Kamdani
 Constantinople le 28/35
 Y.P.R.K.H.H. 28/35
 Y.P.R.K.H.H.00028.00035.003

Figure 13: Rusya İmparatoru'na Gönderilen Arap Atının Sertifikası (Y.PRK.HH. 28/35)

۵۸۹
 ۱۴۰۶
 ۲۸/۳۵
 ۳۶۲
 ۳۶۴
 ۳۶۶
 ۳۶۸
 ۳۷۰
 ۳۷۲
 ۳۷۴
 ۳۷۶
 ۳۷۸
 ۳۸۰
 ۳۸۲
 ۳۸۴
 ۳۸۶
 ۳۸۸
 ۳۹۰
 ۳۹۲
 ۳۹۴
 ۳۹۶
 ۳۹۸
 ۴۰۰
 ۴۰۲
 ۴۰۴
 ۴۰۶
 ۴۰۸
 ۴۱۰
 ۴۱۲
 ۴۱۴
 ۴۱۶
 ۴۱۸
 ۴۲۰
 ۴۲۲
 ۴۲۴
 ۴۲۶
 ۴۲۸
 ۴۳۰
 ۴۳۲
 ۴۳۴
 ۴۳۶
 ۴۳۸
 ۴۴۰
 ۴۴۲
 ۴۴۴
 ۴۴۶
 ۴۴۸
 ۴۵۰
 ۴۵۲
 ۴۵۴
 ۴۵۶
 ۴۵۸
 ۴۶۰
 ۴۶۲
 ۴۶۴
 ۴۶۶
 ۴۶۸
 ۴۷۰
 ۴۷۲
 ۴۷۴
 ۴۷۶
 ۴۷۸
 ۴۸۰
 ۴۸۲
 ۴۸۴
 ۴۸۶
 ۴۸۸
 ۴۹۰
 ۴۹۲
 ۴۹۴
 ۴۹۶
 ۴۹۸
 ۵۰۰
 ۵۰۲
 ۵۰۴
 ۵۰۶
 ۵۰۸
 ۵۱۰
 ۵۱۲
 ۵۱۴
 ۵۱۶
 ۵۱۸
 ۵۲۰
 ۵۲۲
 ۵۲۴
 ۵۲۶
 ۵۲۸
 ۵۳۰
 ۵۳۲
 ۵۳۴
 ۵۳۶
 ۵۳۸
 ۵۴۰
 ۵۴۲
 ۵۴۴
 ۵۴۶
 ۵۴۸
 ۵۵۰
 ۵۵۲
 ۵۵۴
 ۵۵۶
 ۵۵۸
 ۵۶۰
 ۵۶۲
 ۵۶۴
 ۵۶۶
 ۵۶۸
 ۵۷۰
 ۵۷۲
 ۵۷۴
 ۵۷۶
 ۵۷۸
 ۵۸۰
 ۵۸۲
 ۵۸۴
 ۵۸۶
 ۵۸۸
 ۵۹۰
 ۵۹۲
 ۵۹۴
 ۵۹۶
 ۵۹۸
 ۶۰۰
 ۶۰۲
 ۶۰۴
 ۶۰۶
 ۶۰۸
 ۶۱۰
 ۶۱۲
 ۶۱۴
 ۶۱۶
 ۶۱۸
 ۶۲۰
 ۶۲۲
 ۶۲۴
 ۶۲۶
 ۶۲۸
 ۶۳۰
 ۶۳۲
 ۶۳۴
 ۶۳۶
 ۶۳۸
 ۶۴۰
 ۶۴۲
 ۶۴۴
 ۶۴۶
 ۶۴۸
 ۶۵۰
 ۶۵۲
 ۶۵۴
 ۶۵۶
 ۶۵۸
 ۶۶۰
 ۶۶۲
 ۶۶۴
 ۶۶۶
 ۶۶۸
 ۶۷۰
 ۶۷۲
 ۶۷۴
 ۶۷۶
 ۶۷۸
 ۶۸۰
 ۶۸۲
 ۶۸۴
 ۶۸۶
 ۶۸۸
 ۶۹۰
 ۶۹۲
 ۶۹۴
 ۶۹۶
 ۶۹۸
 ۷۰۰
 ۷۰۲
 ۷۰۴
 ۷۰۶
 ۷۰۸
 ۷۱۰
 ۷۱۲
 ۷۱۴
 ۷۱۶
 ۷۱۸
 ۷۲۰
 ۷۲۲
 ۷۲۴
 ۷۲۶
 ۷۲۸
 ۷۳۰
 ۷۳۲
 ۷۳۴
 ۷۳۶
 ۷۳۸
 ۷۴۰
 ۷۴۲
 ۷۴۴
 ۷۴۶
 ۷۴۸
 ۷۵۰
 ۷۵۲
 ۷۵۴
 ۷۵۶
 ۷۵۸
 ۷۶۰
 ۷۶۲
 ۷۶۴
 ۷۶۶
 ۷۶۸
 ۷۷۰
 ۷۷۲
 ۷۷۴
 ۷۷۶
 ۷۷۸
 ۷۸۰
 ۷۸۲
 ۷۸۴
 ۷۸۶
 ۷۸۸
 ۷۹۰
 ۷۹۲
 ۷۹۴
 ۷۹۶
 ۷۹۸
 ۸۰۰
 ۸۰۲
 ۸۰۴
 ۸۰۶
 ۸۰۸
 ۸۱۰
 ۸۱۲
 ۸۱۴
 ۸۱۶
 ۸۱۸
 ۸۲۰
 ۸۲۲
 ۸۲۴
 ۸۲۶
 ۸۲۸
 ۸۳۰
 ۸۳۲
 ۸۳۴
 ۸۳۶
 ۸۳۸
 ۸۴۰
 ۸۴۲
 ۸۴۴
 ۸۴۶
 ۸۴۸
 ۸۵۰
 ۸۵۲
 ۸۵۴
 ۸۵۶
 ۸۵۸
 ۸۶۰
 ۸۶۲
 ۸۶۴
 ۸۶۶
 ۸۶۸
 ۸۷۰
 ۸۷۲
 ۸۷۴
 ۸۷۶
 ۸۷۸
 ۸۸۰
 ۸۸۲
 ۸۸۴
 ۸۸۶
 ۸۸۸
 ۸۹۰
 ۸۹۲
 ۸۹۴
 ۸۹۶
 ۸۹۸
 ۹۰۰
 ۹۰۲
 ۹۰۴
 ۹۰۶
 ۹۰۸
 ۹۱۰
 ۹۱۲
 ۹۱۴
 ۹۱۶
 ۹۱۸
 ۹۲۰
 ۹۲۲
 ۹۲۴
 ۹۲۶
 ۹۲۸
 ۹۳۰
 ۹۳۲
 ۹۳۴
 ۹۳۶
 ۹۳۸
 ۹۴۰
 ۹۴۲
 ۹۴۴
 ۹۴۶
 ۹۴۸
 ۹۵۰
 ۹۵۲
 ۹۵۴
 ۹۵۶
 ۹۵۸
 ۹۶۰
 ۹۶۲
 ۹۶۴
 ۹۶۶
 ۹۶۸
 ۹۷۰
 ۹۷۲
 ۹۷۴
 ۹۷۶
 ۹۷۸
 ۹۸۰
 ۹۸۲
 ۹۸۴
 ۹۸۶
 ۹۸۸
 ۹۹۰
 ۹۹۲
 ۹۹۴
 ۹۹۶
 ۹۹۸
 ۱۰۰۰

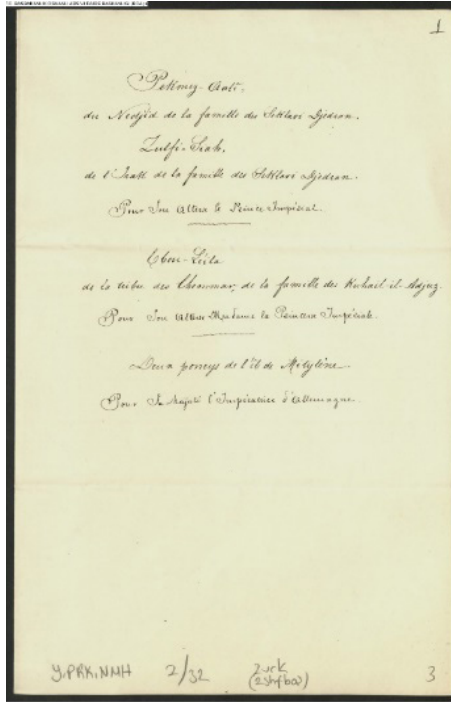
HARAS IMP. DE KIAT-HANÉ
 N° d'ordre 362
 Date de naissance: 28/35
 Sexe: Mâle
 Nom: Ahlali
 Race: Koudyga Koudal
 Père de la race: Koudyga Koudal
 Mère de la race: Bedaane
 Constantinople le 28/35
 Y.P.R.K.H.H. 28/35
 Y.P.R.K.H.H.00028.00035.004

Figure 14: Rusya İmparatoru'na Gönderilen Arap Atının Sertifikası (Y.PRK.HH. 28/35)

Y.PRK.NMH.00002.00032.001

Figure 15: Almanya İmparatoru'na Hediye Arap Atı (Y.PRK.NMH. 2/32)

Y.PRK.NMH.00002.00032.003

Figure 16: Almanya İmparatoru'na Hediye Arap Atı (Y.PRK.NMH. 2/32)

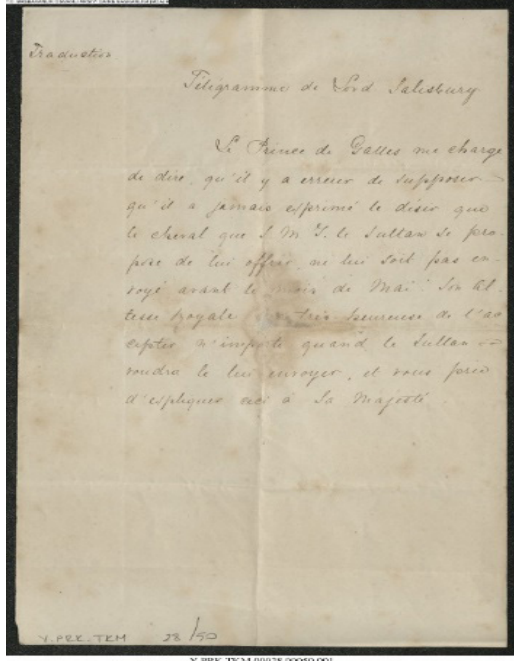
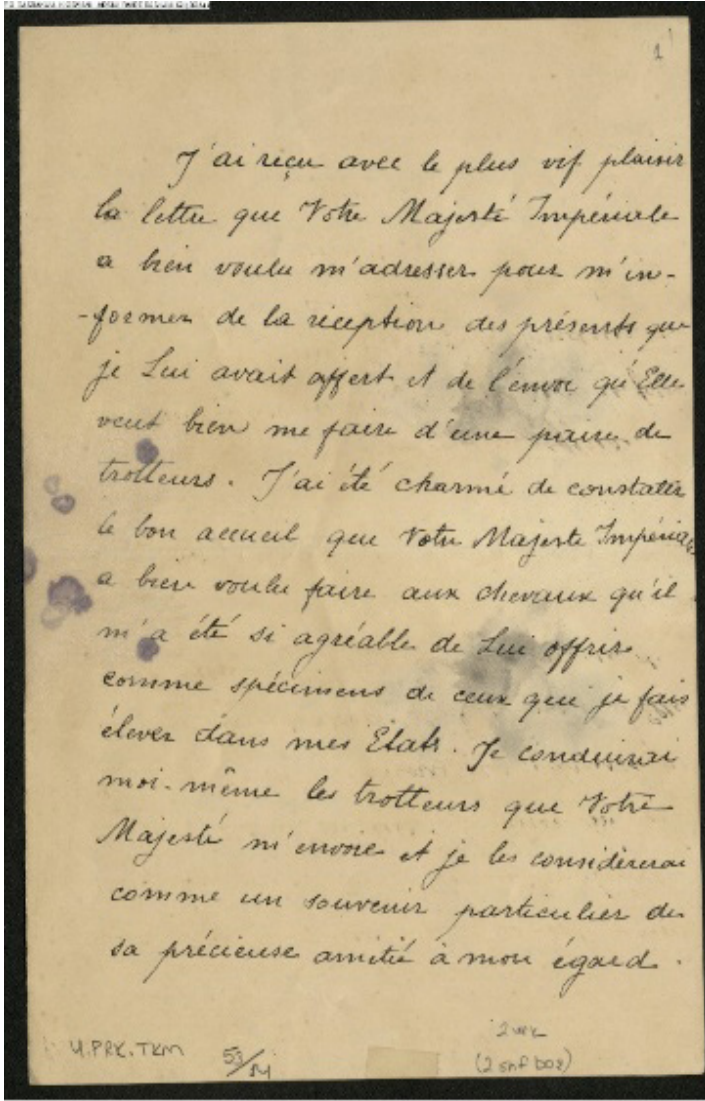

Figure 17: Galler Prensi'ne Arap Atı Hediyesi (Y.PRK.TKM. 28/50)

Y.P.R.K.T.K.M.00053.00014.001

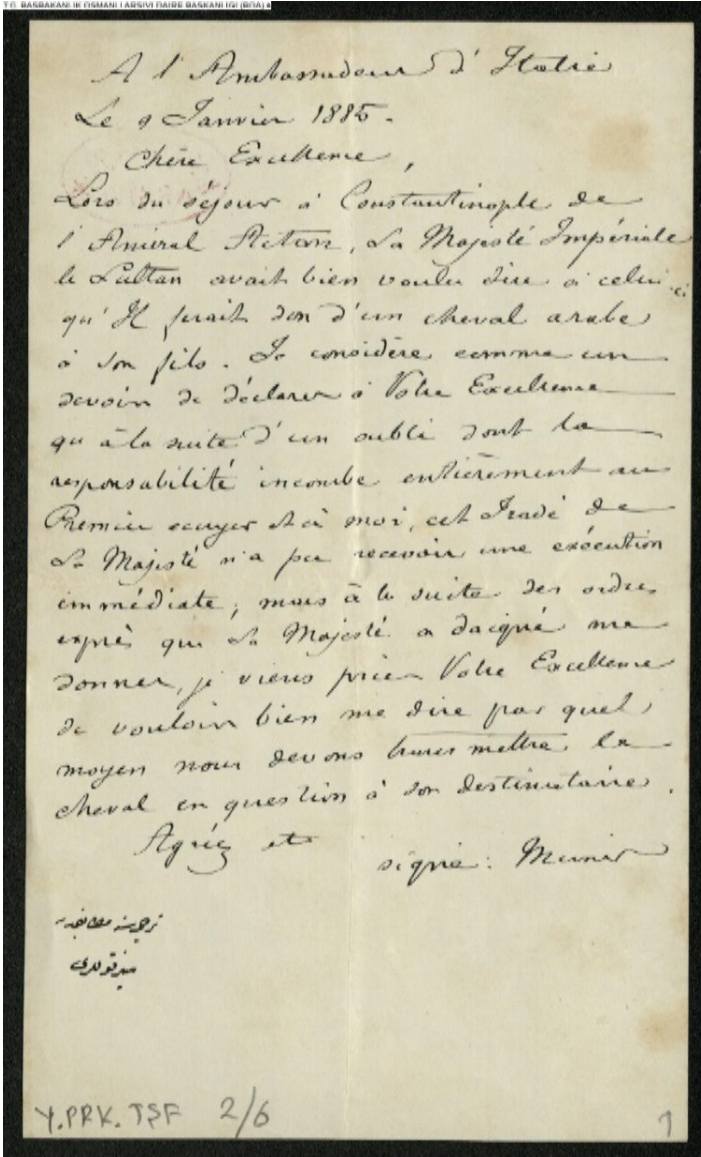
Figure 18: ABD Başkanı'na Arap Atı Hediyesi (Y.P.R.K.T.K.M. 53/14)

Mon but essentiel tendant au
 maintien et au raffermissement
 des liens de sincère amitié qui nous
 unissent et pénétré de la haute
 valeur de l'affectueuse bienveillance
 que Votre Majesté Impériale ne
 cesse de me témoigner, je considère
 comme un devoir très agréable
 de Lui réitérer mes remerciements
 tout particuliers et l'assurance de
 mes sentiments de reconnaissance
 en la priant de croire aux vœux
 sincères que je forme pour que la
 Providence ait Votre Majesté et Son
 Auguste Famille en sa sainte et
 digne garde.

۱۸۵۱
 ۵۳/۱۴

Y.PRK.TKM.00053.00014.001

Figure 19: ABD Başkanı'na Arap Atı Hediyesi (Y.PRK.TKM. 53/14)

Y.PRK.TŞF.00002.00006.001

Figure 20: İtalya'ya Götürülen Arap Atı (Y.PRK.TŞF. 2/6)